

Jadid

adabiy, ilmiy-ma'rifiy va ijtimoiy haftalik gazeta

2024 YIL — YOSHLAR VA BIZNESNI QO'LLAB-QUVVATLASH YILI

FIKR TINIQ, G'OYA ANIQ BO'LSIN!

Dunyo geosiyosiy maydonida so'nggi yillarda O'zbekiston tez-tez tilga olinadigan bo'ldi. Bu bejiz emas. 2017-yil 22-dekabr kuni O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan birinchi marta mamlakatimiz parlamenti — Oliy Majlisga Murojaatnoma taqdim etildi. O'shanda davlatimiz rahbari avvallari xayolga keltirish mumkin bo'lmagan ko'plab yo'nalish va tamoyillar qatori "Yangi fikr, yangi g'oyaga, innovatsiyaga tayangan davlat yutadi", degan aniq maqsadni o'rtaga qo'ygan edi.

Jumladan, amalga oshirilishi lozim bo'lgan islohotlar qatorida innovatsiya kelajak kafolati ekanini, jamiyat hayotida eng muhim loyihalarni amalga oshirishda o'ziga xos lokomotiv rolini bajarishini, bu jarayonda iqtidorli yoshlar ishtirokini, ijodiy g'oya va ishlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash vazifasi e'tibor markazida bo'lishini alohida ta'kidlagan edi.

Oradan olti yil o'tdi. Tarixan olib qaraganda, bu ko'z ochib yumgunchalik fursat. O'nlab yillar davomida qotib qolgan tushunchalar va o'zgarmas aqidalar fonida yangilanish qiyin kechadi, deyishadi. Niyat boshqa, amalga oshirish boshqa, deya belgilangan vazifalarga shubha bilan qarab, o'lda-jo'lda qolib ketishini gumon qilganlar ham bo'ldi. Ammo, mana, shu olti yillik qisqa fursat barcha shubha-gumonlarni chip-pakka chiqardi. Avvallari nomi ham qayd etilmagan dunyo reytinglarida O'zbekistonning turli jabhalardagi ko'rsatkichlari salmoqli o'rin oldi. Taqqoslasa, tahlil etsa arziqlik raqamlar, natijalar paydo bo'ldi. Bularning barchasi ezgu g'oya o'z natijasini bera boshlaganini namoyon etdi. Tanlangan yo'l to'g'irligini isbotladi.

Eng muhimi, xalq roziligi yo'lida ko'zlangan marralar yuksak. Yangi O'zbekistonning Uchinchi Renessansi poydevorini yaratishdek yuksak maqsad aholining nufuzli qismini tashkil etadigan yoshlarni harakatga unday boshladi. Iqtisodiy-ijtimoiy sohalar bilan bir qatorda madaniy yuksalish muhimligiga e'tibor kuchaydi. Yangilikka intilish, yuksalish, rivojlanish, taraqqiyot, bunyodkorlik yoshlikning ajralmas qismi ekanini o'z isbotini topa boshladi.

O'zbekiston — yoshlar mamlakati. Yoshlik beqiyos imkoniyatlarni yuzaga chiqardi. Sohalar gullab-yashnab, ishbilarmonlik muhiti paydo bo'ldi, biznes rivoji yo'lga qo'yildi.

Davlatimiz rahbari yangi — 2024-yil munosabati bilan xalqimizga yo'llagan tabrigida iqtisodiyotimizga

xorijiy investitsiyalarni jalb etish, tadbirkorlik va xususiy mulk uchun keng imkoniyatlar yaratish, ilm-fan, innovatsiya, IT kabi sohalarini, "yashil" va raqamli texnologiyalarni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish zarurligini ta'kidladi. Yangi ish o'rinlari tashkil etish, aholi daromadlarini oshirish, ish haqi, pensiya, stipendiya va nafaqalar miqdorini ko'paytirish, xotin-qizlar va nuroniyatlarni, yordamga muhtoj insonlarni qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy sohalar rivojini mutlaqo yangi bosqichga ko'tarish rivojlanishga muvofiq ravishda o'sadi. Inson qadrini ulug'lash, aholi manfaatlarini ta'minlash, buning uchun kuchli iqtisodiyot barpo etish asosiy vazifa ekanini aytib o'tildi. Shu maqsadda 2024-yil mamlakatimizda "Yoshlar va biznesni qo'llab-quvvatlash yili", deb e'lon qilindi.

Tabrikda tilga olingan sohalar-ga oid atamalarining aksariyati texnologik o'zgarishlarga yuz tutgan dunyo taraqqiyoti bilan bog'liq ravishda zamonga mos ekanini e'tiborga olinadigan bo'lsa, yil nomi har tomonlama puxta o'yab qo'yilgani, jonajon O'zbekistonimizning dunyo bilan hamqadam taraqqiyot yo'lini aks ettiradi.

Tabrikda ta'kidlanganidek, ortda qolgan 2023-yil el-yurtimiz uchun qut-barakali va omadli keldi. Yurtimizda hukm surayotgan tinchlik-oso-yishtalik, turli millat vakillari o'rtasida do'stlik va hamjihatlik ezgu g'oyalarni amalga oshirish uchun keng imkoniyatlar eshigini ochadi. O'tgan yili mamlakatimiz tarixida birinchi marta umumxalq referendumida asosida yangilangan Konstitutsiya qabul qilindi. Kelgusi taraqqiyotimizni belgilab beradigan "O'zbekiston — 2030" strategiyasi amalga oshirila boshlandi.

Davlatimiz rahbari tashabbusi bilan yangi tahrirdagi "Jadid" haftalik adabiy-ma'rifiy, ilmiy gazetaning chiqq boshlagani ham Siz aziz mush-tariylarga yangi kunlar shukuhini baxsh etishiga ishonamiz.

Yangi yilingiz omadli kelsin!
Shoyim BO'TAYEV

TALQIN

MA'RIFAT YO'LI

"Buyuk ma'rifatparvar bobolarimiz tomonidan olg'a surilgan g'oyaviy-siyosiy, ijtimoiy-ma'rifiy va huquqiy-axloqiy qarashlar, turli millat va elatlar o'rtasida bag'rikenglik va hamjihatlik tamoyillarini qaror toptirish bilan birga, milliy manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan intilishlar hozirgi murakkab va tahlikali zamonda barchamiz, avvalo, yoshlarimiz uchun chinakam ibrat namunasidir".

Ushbu purma'no va haqqoniy fikrlar O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning yaqinda poytaxtimizda o'tkazilgan "Jadidlar: milliy o'zlik, istiqloq va davlatchilik g'oyalari" mavzusidagi xalqaro konferensiya ishtirokchilariga yo'llagan tabrigida aytilgan. Davlatimiz rahbari bu borada ilgari surgan amaliy takliflardan biri yangi, 2024-yilning ilk kunidayoq ro'yobga chiqqani — "Jadid" gazetasining dastlabki soni chop etilgani tahsinga sazovor.

(Davomi 2-sahifada) ➔

YODNOMA

QATAG'ON QILINGAN ADOLAT POSBONLARI

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti muhtaram Shavkat Mirziyoyev rahbarligida mustabid tuzum davrida nohaq qatag'on qilingan yurtidoshlarimizning hayoti va faoliyatini o'rganish, ularning pok nomlarini tiklash, xotirasini abadiylashtirish borasida katta ishlar amalga oshirilmog'uda. Keyingi yillarda yuzlab ana shunday fuqarolar, jumladan, qanchadan-qancha jadid bobolarimiz O'zbekiston Oliy sudi tomonidan oqlangani bu yo'dagi muhim amaliy qadam bo'ldi.

Bugun inson qadrini ulug'lash g'oyasi davlatimiz va jamiyatimizning eng ezgu va oliy maqsadiga aylangan.

Bu maqsadga erishishning hal qiluvchi omillaridan biri esa, xalqimizning tarixiy xotirasini tiklash, millatimiz va mamlakatimiz saodati yo'lida shahid ketgan ajdodlarimizning pokiza nomlarini abadiylashtirish, ularning xotirasiga hurmat bajo keltirishdir.

Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev doimo marhumlar, ayniqsa, el-yurt manfaatlarini yo'lida jonini tikkanlar ruhiga ehtiroq ko'rsatish zarurligi haqida gapiradilar, bu borada muhim vazifalarni belgilab beradilar.

(Davomi 2-sahifada) ➔

MOZIY — HAQIQAT TAROZISI

JADIDCHILIK NIMA?

Uni nega o'rganish kerak?

XIX asr oxiri — XX asr boshlarida "jadid", "usuli jadid", degan so'z va iboralar qo'llana boshladi. Keyinroq esa bu hodisa butun jamiyat hayotida o'zgarishlar yasay boshlagach, "jadid", "usuli jadid", "ziyoli", "taraqqiy" kabi so'zlar ommalashib ketdi. Qrimning Bog'chasaroy shahrida "Tarjumon" nomli gazeta chiqarib, Rossiya chor ma'murlarini tashvishga solib qo'ygan tatar ziyolisi Ismoilbek G'asprali "usuli jadid" tushunchasi va u bilan bog'liq butun bir jarayonning asoschisi edi. Bu tushunchani Ismoilbekning o'zi shunday ta'riflaydi: "...ota-bobo kunlaridan qolmish milliy maktablari isloh etmak usuli jadid demakdir, boshqa bir o'quv, boshqa bir maktab demak dagildir".

Amaliy jihatdan favqulodda ijobiy natijalar bergan bu usul asr boshida Turkistonning barcha shahar va qishloqlariga kirib borayotgan edi. Bu usul targ'ibotchilari ana shu munosabat bilan "jadidlar" nomini oldi, ularning maktablari islohoti bilan boshlanib, asta-sekin jamiyatning madaniy-ma'naviy hayotini, keyinroq ijtimoiy-siyosiy sohalarini qamrab olgan harakati uchun esa "jadidchilik harakati", davrni esa "jadidchilik davri", deb atash ham XX asr 20-yillarda taomilga kirgan edi. Bu davrni o'z vaqtida ayrim mutaxassislar "Turkistonning milliy uyg'onish tarixi", deya nomlab salmoqli tadqiqotlar ham yaratganlar.

(Davomi 3-sahifada) ➔

AKS SADO

O'RINLI TAKLIF

Avvalo, "Jadid" gazetasining birinchi soni bilan respublikamizning barcha ziyolilarini chin yurakdan muborakbod etaman. O'z davrida maktablar ochib, darslik va o'quv qo'llanmalar yozgan aka-uka Shokirjon hamda Sobirjon Rahimiydek jadidlarning davomchilari sifatida biz bu yangilikdan oilamiz bilan juda mamnun bo'ldik. Gazetadagi barcha ma'lumotlar, maqolalar qiziqarli, albatta. Ayniqsa, adabiyotshunos B.Karimov tomonidan "Taklif" ruknida berilgan "Turon" jadid kutubxonasi bunyod etilsa..." maqolasi menga juda manzur bo'ldi. Qirq yildan ortiq shu sohada

xizmat qilgan kutubxonachi sifatida bu taklifni juda o'rinli, deb bilaman.

Qolaversa, "Turon" kutubxonasida jadidchilikka oid noyob kitoblar jamlanishi, yo'qolib borayotgan vaqtili matbuot nashrlari ko'z qorachig'idek asralishi mumkin. Ushbu jadid kutubxonasi tashkil bo'lsa, nazariyda, bu ham tarixiy adolatni qayta tiklash yo'lidagi bir dadil qadam bo'ladi.

"Turon" jadid kutubxonasi chin ma'nodagi xalqaro ziyo maskaniga aylanishiga ishonaman.

Vazira SOBIROVA,
O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan
madaniyat xodim

BAYRAM BARCHAMIZNIKI

Yangi tashkil bo'lgan "Jadid" gazetasining ilk sonidan joy olgan turli mavzudagi maqolalarni o'qib, boy taassurot oldik. Jumladan, adabiyotshunos Olimjon Davlatovning "Bayram kimniki?" sarlavhali maqolasi muallifning asosli fikr-mulohazalari, ishonarli fakt va dalillari bilan gazetxonlarda katta qiziqish uyg'otgani shubhasiz.

Yaqinda nishonlaganimiz — Yangi yil bayrami, uning tarixi, taqvim (kalendar)ning paydo bo'lishi omillari, musulmon davlatlarida yangi yil bayrami nishonlanadigan sanalar, bugungi

kunda eng mukammal sanaladigan grigorian taqvim kabi ko'pchilikni qiziqtiradigan mavzular ushbu maqolada batafsil sharhlangan.

Muallif Yangi yil bayramining ilmiy asoslarini bayon etarkan, mazkur bayram dunyoviy xarakterga egaligini, "...grigorian taqvim dastlabki diniy mazmunidan ancha kengayib, vaqtni tizimlashtiruvchi va muvofiqlashtiruvchi umumjahoniy mexanizmga aylangan"ini ta'kidlaydiki, demak, bu bayram barchamiznikidir.

Gulchehra MANSUROVA

QATAG'ON QILINGAN ADOLAT POSBONLARI

Boshlanishi 1-sahifada

2023-yilning 31-avgust kuni poytaxtimizdagi "Shahidlar xotirasi" xiyobonida mas'ullar va jamoatchilik vakillari bilan bo'lgan uchrashuvda ham Prezidentimiz qatag'on qurbonlari xotirasini abadiylashtirish bo'yicha muhim tashabbuslarni ilgari surdilar, barchamizga ko'rsatmalar berdilar.

Bizningcha, avvalo, bunday tashabbuslarning ahamiyatini chuqur tushunishimiz, qalbdan his qilishimiz zarur.

Sho'rolar qatag'oni davrida minglab begunohlar qatorida prokuratura tizimi vakillari ham ko'plab musibatlar uchkor etildi. Or-nomusini har narsadan ustun qo'yib, nohaqliklarga qarshi borgan, qat'iyat ko'rsatgan, chin ma'noda dovyurak va vatanparvar mahalliy xodimlarning 150 nafari ustidan jinoyat ishi qo'zg'atilib, ulardan 30 nafari otib tashlangan. Qatag'onga uchraganlarning aksariyati nafaqat sud-huquq tizimining fidoyi vakillari, balki el-yurt taqdiri uchun kuyungan, uning saodati yo'lida borini berishga tayyor bo'lgan millatimizning sadoqatli, salohiyatli, noyob iste'dodli farzandlari edi.

Jumladan, 1920-1924-yillarda Buxoro Xalq Sovet Respublikasi adliya xalq noziri va Respublika prokurori bo'lib ishlagan Abdurahim Yusufzoda taraqqiyparvar

foydalanish amaliyotiga barham berilib, ular qayta tiklanib, Buxoro madaniyat muzeyiga aylantirilgan. Aynan Abdurahim Yusufzodaning sa'y-harakatlari bilan 1924-yilda Moskvada rus va o'zbek tilida "Buxarskaya jizn" nomli jurnal hamda O'zbekistondagi ilk kinostudiya – "Buxoro-Rus kinojamiyati" tashkil etilgan.

Abdurahim Yusufzoda 1924 yilda Rossiya havo floti – "Dobroyot" bilan shartnoma imzolab, Buxoro – Xiva – Toshkent – Olmaota yo'nalishlarida havo qatnovi va pochmani yo'lga qo'ygan, "Yunkers" firmasidan 6 ta samolyot xarid qilinishiga erishgan. Afsuski, u 1936-yilda NKVD xodimlari tomonidan hibsga olinib, 1937-yilda otuvga hukm qilingan.

Qatag'on yillarida nohaq ayblangan

Mirzo Qo'qonboy Abdullaxolizoda

yana bir prokuror Mirzo Qo'qonboy Abdullaxolizoda arab, fors, rus va turk tillarini mukammal bilgan. U 1916-yilda Jizzax qo'zg'oloni qatnashchilari ustidan sud jarayonida o'ttizdan ziyod jizzaxliklarni o'limga saqlab qolgan.

O'zbekiston Adliya xalq komissarligi huzuridagi prokuratura tergovchisi, Zarafshon okrug katta tergovchisi, Buxoro prokuraturasi tergovchisi lavozimlarida ishlagan Mirzo Qo'qonboy Abdullaxolizodaning uyida jadidchilar Vadud Mahmud, Cho'lpon, Munavvarqori Abdurashidxonov kabi ma'rifatparvarlar tez-tez uchrashib turishgani, ularni el-yurt qayg'usi birlashtirgani haqida ma'lumotlar bor.

Darvoqe, Mirzo Qo'qonboy Abdullaxolizoda yetuk olim, ziyoli ham. U "Jizzax qo'zg'oloni", "Namoz shaykasi", "Tog' qizi", "Istadijon", "Qamchindan qon to'qadi" kabi tarixiy voqealarga boy roman, qissa, hikoya va ocherklar yozgan. Rus tilidan biologiya,

antropologiya, zoologiya, botanika darsliklarini o'zbek va tojik tillariga tarjima qilgan.

Umuman, qatag'onga uchragan o'nlab xodimlar davlat va siyosat arbobi darajasiga yetgan edi. Bugungi kunda ular haqida taqvim yaratildi, har biri haqida alohida monografiya va hujjatli filmlar tayyorlanmoqda. Shuningdek, qatag'onga uchragan xodimlarning oilasi va boshqa yaqin kishilari ro'yxati tuzildi, 10 nafarining yashagan manzillari aniqlandi. Hozirda ko'cha, mahalla va maktablarga qatag'on qilinganlarning nomlarini berish hamda

yodgorlik lavhalari o'rnatish ishlari olib borilmoqda. Bosh prokuraturaning "O'zbekiston prokuraturasi tarixi muzeyi" da alohida burchak tashkil etilib, qatag'on qilingan prokuratura xodimlari haqidagi ma'lumotlar va tegishli tarixiy hujjatlar joylashtirildi.

Davlatimiz rahbarining 2023-yil 31-avgustdagi topshiriqlari ijrosini ta'minlash maqsadida maxsus Farmoyish qabul qildik. Farmoyish asosida qatag'on qurboni bo'lgan prokuratura xodimlarining nomlarini tiklash va xotirasini abadiylashtirish bo'yicha "yo'l xaritasi" da belgilangan vazifalarni amalga oshirish bo'yicha Bosh prokuror o'rinbosari rahbarligida ishchi guruh tarkibi tasdiqlandi.

Bosh prokuratura tomonidan tayyorlangan va qatag'onga uchragan xodimlarga bag'ishlangan "Tarixiy xotira beqiyos" nomli kitobning birinchi jildi nashr etilgani Qatag'on qurbonlari xotirasi davlat muzeyi xodimlari bilan hamkorlikdagi ishlarning ilk natijalaridir. Kitobga 1917 – 1940-yillarda faoliyat yuritgan va qatag'onga uchragan 40 nafar xodim haqida ma'lumotlar kiritildi. Unda qatag'on davrining qurboni bo'lgan prokuratura xodimlarining hayoti va faoliyati tarixiy hujjatlar va boshqa dalillar vositasida ochib berilgan.

Nafaqat soha vakillari, balki keng kitobxonlar ommasiga mo'ljallangan mazkur kitob el-yurt manfaatlarini uchun jonini tikkan ajdodlarimiz ruhiga bugungi avlodning hurmat va ehtiromi ifodasidir. Qolaversa, yoshlarimiz ongiga Vatanga muhabbat, xalqqa sadoqat, halollik, odillik kabi tuyg'ularni yanada chuqur singdirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi, degan umiddamiz.

Xulosasi sifatida Prezidentimizning quyidagi so'zlarini keltirish o'rinlidir: "Xalqimiz asrlar davomida og'ir sinovlarda, bosqinchi va yovuz kuchlarga qarshi mashaqqatli kurashlarda bukkilmas iroda va jasorat namunasi amalga namoyon etib kelgan.

O'z ozodligi, erkinligi yo'lida kurashib, behisob qurbonlar bergan ota-bobolarimiz jasorati xotiramizdan hech qachon o'chmaydi".

Nig'matilla YO'LDOSHEV,
O'zbekiston Respublikasi
Bosh prokurori

VATANPARVARLIKKA DA'VAT

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Akademiyasida Mudofaa vazirligi huzuridagi Jamoatchilik kengashining "2023-yilda amalga oshirilgan choratadbirlar, shuningdek, 2024-yildagi asosiy vazifalari" ga bag'ishlangan yillik hisobot yig'ilishi bo'lib o'tdi.

Yig'ilishda Jamoatchilik kengashi raisi 22-dekabr kuni O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev raisligida o'tkazilgan Respublika Ma'naviyat va ma'rifat kengashining kengaytirilgan yig'ilishida belgilangan vazifalar, xususan, milliy ta'lim-tarbiya tizimini rivojlantirish hamda jadidchilik harakati namoyandalarining fidoyiligi, ular ijodining bugungi kundagi ahamiyati to'g'risida to'xtalib o'tdi. Buyuk davlat arbobi va sarkarda Zahiriddin Muhammad Boburning ma'naviy merosi va harbiy jang san'atini keng jamoatchilik, ayniqsa, yoshlar ongiga chuqur singdirish, ular qalbida vatanparvarlik hamda iftixor tuyg'ularini mustahkamlash masalalariga ham alohida e'tibor qaratildi.

Kun tartibidagi masalalar yuzasidan Jamoatchilik kengashi a'zolari B.Hasanov va

H.Dadaboyevning fikr-mulohazalari, takliflari tinglandi. Mudofaa vazirining tarbiyaviy va mafkuraviy ishlar bo'yicha o'rinbosari X.Qarshiyev tomonidan vazirlik tizimidagi Oliy harbiy ta'lim muassasalari kursantlari va Temurbeklar maktabi o'quvchilari o'rtasida har yili jadidchilik tarixiga oid Respublika Olimpiadasi hamda vazirlik qo'shinlari o'rtasida tarixchi olimlar va taniqli ijodkorlar bilan hamkorlikda "Jadidlar – millat fidoyilari" mavzusida Mudofaa vaziri kubogi uchun uch bosqichli tanlov o'tkazish taklifi o'rtaga tashlandi. Shuningdek, "Qatag'on qurbonlari" xotirasi davlat muzeyi hamda boshqa tarixchi olimlar bilan hamkorlikda Mudofaa vazirlikning harbiy qism va Oliy harbiy ta'lim muassasalarida "Jadidlar qahramonligi" nomli tematik sinflar tashkil etish taklifi bildirildi.

Oqiljon ABDUBARNOYEV

Oyina.uz kutubxonasi

MA'RIFAT YO'LI

Boshlanishi 1-sahifada

Davlatimiz rahbarining tabrigidan keltirilgan iqtibosda jadidlarning "g'oyaviy-siyosiy, ijtimoiy-ma'rifiy va huquqiy-axloqiy qarashlar"ni olg'a surgani alohida ta'kidlangani bejiz emas. Chunki ma'rifatparvar bobolarimizning faoliyati faqat adabiyot sohasi bilangina cheklanib qolmagan. Ular ijtimoiy sohaning ta'lim va ma'rifat, tarix va taraqqiyot, teatr va dramaturgiya, san'at va musiqa, falsafa va mantiq, milliy davlatchilik va huquq, tabiat va geografiya kabi jamiyatshunoslikning deyarli barcha yo'nalishlarini rivojlantirish tarafdori bo'lgan.

Binobarin, bugun jadidchilikning holati va istiqbollari har tomonlama chuqur o'rganishimiz lozim. O'rganganda ham faqat adabiyotshunoslik emas, balki barcha fanlar doirasida jadidchilik fenomenining turfa qirralarini sinchiklab tahlil va talqin etish kerak bo'ladi. Bu, o'z navbatida, bir qator ilmiy-amaliy ishlarni bajarishni taqozo etadi.

Birinchiidan, "Jadidchilik lug'ati"ni tuzish kerak. Bo'lajak lug'atda ushbu voqelikka taalluqli barcha so'z, atama va tushunchalar jamlanishi hamda ularning har biri aniq ilmiy-nazariy izohlanishi maqsadga muvofiqdir.

Ikkinchiidan, tashkil etilajak Jadidchilik akademiyasi xalqaro maqomga ega bo'lgani maqbul. O'tgan asr boshlarida shakllangan jadidchilik harakati nafaqat Markaziy Osiyo mintaqasi, balki butun musulmon olami va turkiy dunyo tarixida chuqur iz qoldirganligi fakti ham aynan shunday yondashuvni talab etadi.

Uchinchiidan, "Jadidchilik harakatining tarixiy solnomasi"ni tuzish zarur. Birgina hozirgi O'zbekiston hududini oladigan bo'lsak, o'sha davrda Xiva va Qo'qon xonliklari hamda Buxoro amirligi sarhadlarida bu harakat turli tarixiy shaxslar tomonidan har xil davrlarda va turlicha shakllarda tashkil etilganini ko'ramiz. Ularning maqsad va intilishlarida ham muayyan farqli jihlatlar mavjud bo'lgan. Ana shu tarixiy haqiqatlarning barchasi tarixiy solnomada o'z aksini topishi o'rinni va foydali, deb hisoblaymiz.

To'rtinchiidan, "Jadidchilik qomusi"ni yaratish dardkor. Albatta, qomusnoma tuzish tez bitadigan ish emas, balki izchillik va uzviylilikni talab etadigan

EKOLOGIYA

TINIQ OSMON, YASHIL MAKON

Suv va havo inson hayoti va sog'lig'ini ta'minlaydigan eng zarur tabiiy omillar ekani ma'lum. Afsuski, bugun jahon ahli suv yetishmovchiligi hamda havoning ifloslanib borayotganidan tobora tashvishga tushmoqda. Ayniqsa, so'nggi vaqtlarda poytaxtimiz havoning ifloslanishi bo'yicha dunyoda yuqori o'rinlarda turgani achinarli holdir.

Havoning ifloslanishi qanday salbiy oqibatlarga olib kelishi haqida o'ylashning o'zi kishining aqlini shoshirib, o'ylantirib qo'yishi aniq. Keyingi uch kunda Toshkent shahri havosi sifati (AQI) haqida berilgan ma'lumotda haftaning seshanba, chorshanba kunlari shahar havosi zararli, deb baholandi. Kezi kelganda, havoda PM2.5 zarrasining ko'paygani xavfli ekanini alohida qayd etish joiz. Xo'sh, nima uchun aynan ushbu zarraga ko'proq e'tibor qaratiyapti? Gap shundaki, yirik zarralardan farqli o'laroq, bu kichik zarra biologik to'siqlarni yengib o'tib, organizmga joylashadi va inson salomatligiga xavf tug'diradi. Ma'lum bo'lishicha, bu zarraning manbai asosan transport vositalari, sanoat korxonalari, qurilishlar, asfaltning eroziyaga uchrashi,

avtopokrishka, tormoz kolodkalarini yuvish tufayli, shuningdek, aksariyat hollarda, qishloq xo'jaligida amiakli o'g'itlardan foydalanish oqibatida yuzaga keladi. Bu zarraning xavfli darajasi yuqoriligiga sabab shuki, inson kundalik nafas olish jarayonida xavf-xatarni sezmaydi, ya'ni zarralar organizmda muntazam to'planib boradi. Xo'sh, shunday ekan, biz yurtimizni va o'zimizni bu ko'rinmas xavfdan qanday asrashimiz mumkin? Nazarimizda, birinchi navbatda, pala-partish qurilishlarni tartibga solish zarur. Buning uchun har qanday

qurilish jarayonini yashil makon yaratish bilan birga olib borish zarur. Ayniqsa, ko'p qavatli uylar oldida, har bir yo'lak oldida ko'kalamzor maydonchalar yaratishga nazdik bilan kirishimiz lozim. Shuningdek, chiqindilarni belgilangan konteynerlarga tashlash va ularning usti yopiq bo'lishini nazorat qilish shart. Kelajagimiz osmoni musaffo bo'lishini, farzandlarimiz sog'lom va barkamol o'sishini istasak, har birimiz yurtimizni yashil makonga aylantirishga hissa qo'shaylik.

Go'zal XALILOVA,
o'qituvchi

Akmal SAIDOV,
akademik

UYG'ONMOQ DUNYO BILAN BAROBAR YASHAMOQDIR

Jadidlar yoshlarni G'arb va Sharqning taraqqiy qilgan mamlakatlarga o'qishga yuborishga alohida ahamiyat berdilar. Avloniy tilga olgan toshkentlik taraqqiyparvarlar – “jadidlar to'dasi” “jamiyati xayriya” ochadi. Jamiyatning 1909-yil 12-mayda tasdiqlangan 41 moddalik Nizomidan ma'lum bo'lishicha, uning muassislari Toshhoji Tuyuqbo'yev, Nizomiddin Mulla Husainov, Mulla Abdulla Avlonov, Munavvarqori Abdurashidxonov, Bashirulla Asatillaxo'jayevlar bo'lib, viloyat hududidagi nochor, muhtoj musulmonlarning moddiy-ma'naviy ahvolini yaxshilash, jumladan yetimlar, keksalar, nogironlar uchun kasalxon, ambulatoriya, choyxona, oshxona, yotoqjoylar ochishdan tortib, yoshlarni maktabda o'qitish, so'ng oliy tahsil uchun chet ellarga yuborishgacha bo'lgan masalalarni ko'zda tutar edi.

Begali QOSIMOV,

O'zbekiston Respublikasi fan arbobi,
professor

U muman olganda, mamlakati-
timiz qop-qora zulmat qari-
da qolgan paytlari ham uning
farzandlari orasida yorug'likka yo'l
topib, oz-ko'p bahra olganlari bo'lgan.
Yuqorida XIX asrning oxiri – XX asr
boshlarida Turkistonda minglab mak-
tablar bo'lganini ko'rib o'tdik. Gap bu
davrdan jahonning taraqqiyot yo'lini
belgilab turgan Ovrupo ilm-fani, zama-
naviy oliy o'quv muassasalari haqida
ketadigan bo'lsa, bu borada ham misol-
lar yo'q emas. Masalan, taqdir taqozosi
bilan boshidan qanchadan-qancha mo-
jarolarni o'tkazgan va haj yo'li bilan Jid-
daga borib, rus konsuli yordami bilan
1894-1904-yillarda Moskvadagi Laza-
rev nomli Jonli sharq tillari institutining
gimnaziyasidan oliy kursigacha o'qigan
Muqimiyning jiyani Ro'zimuhammad
Do'smatovni olaylik. Bu dargohda asr
boshlarida A.Y.Krimskiy, V.A.Gordlevskiy
kabi mashhur olimlar dars bergan
edilar. 1916-yil mardikorlik voqealarini
yoritgan kelgan “Vaqt”ning muxbiri
Shahid Muhammadyorov Samarqand-
ning Bog'i shamolidagi bir yig'ilishda
Ovrupo harbiy meditsina akademiyasini
tugatib, bir necha yil askariy tabib bo'lib
ishlagan, 1914-yilgi urushdan oldinroq
Bag'dodga konsul qilib tayinlangan
Bag'dodga konsul qilib tayinlangan
mahalliy xalq vakilini ko'rib, hayrat-
ga tushgan va “tabiatning o'yini”, deb
baholagan edi. “Sadoyi Turkiston”ning
muharriri, Turkiston muxtoriyatini-
ning harbiy noziri Ubaydulla Xo'jayev
(1880-1939) Saratov universitetining
huquq fakultetini bitirgan edi. 10-yil-
larda yuqorida qayd etilgan “Jamiyati
xayriya”ning yordami bilan bir guruh
yoshlar Ufadagi “Oliya”, Orenburgdagi
“Husayniya” madrasalarida o'qiganlar.
“Oliya”da o'qiganlar orasida Mo'min-
jon Muhammadjonov (1883 – 1964),
Lutfulla Olimiy (1893 – 1963), Mirmu-
hsin Shermuhamedov (1895 – 1929),
Abdulhay Tojibev (1899 – 1938), Tohir
Shokir (Tohir Chig'atoy 1902 – 1984)lar
bor edi.

1909-yilning martlarida Buxoro-
da “Shirkati Buxoroyi sharif” tuzildi.
Maktab-madrasalar bilan tanishmoq
uchun bir kishi Istanbulga, bir kishi
Boqchasaroyga yuborildi. 1909-yil
18-iyulda Buxoro yoshlari “Tariyai
atfol” nomli yashirin jamiyat tuzdilar.
“Jamiyatning birinchi maqsadi Istan-
bulga o'quvchilar yubormoq chorasiga
kirishmoq edi. Masorif uchun jamiyat-
ning sirini ochmasdan e'timod qildig'i
taraqqiyparvarlardan iona to'plar edi,
jamiyatning ijtihodiy sohasida bir qan-
cha talaba Istanbulga yuborildi”.

1909 – 1913-yillarda Abdurauf Fitrat
(1886 – 1938), Usmonxo'ja Po'latxo'ja
o'g'li (1878 – 1968), Ato Xo'ja (1894
– 1938), Mazhar Burxonov, Muqimbek
Istanbulda o'qidilar “Buxoro ta'mim
maorif jamiyati” tuzdilar. Ayniy uning
muassislaridan Muqimiddinbek (Mu-
qimbek), Sodiq Ashur o'g'li va Abdu-

lazlarni sanab o'tadi. Buxoroda tah-
sil ko'rgan, keyinchalik Germaniyaga
buxorolik talabalarni olib borgan tatar
Olimjon Idrisiy ham ushbu jamiyatda
ishlagan ekan. Ayniyning ma'lumot
berishicha, Istanbuldagi buxorolik
talabalar yildan-yil ko'payib borgan.
1911-yilda 15 nafarga, 1912-yilda 30
taga yetgan.

Turkistondan ham Istanbulga
o'qishga borganlar bo'lgan. Masalan,
Hamza “Dorulvoizin”da, G'ozii Yunus
(1893 – 1938) dorulmualliminda o'qig-
anlar.

Birinchi jahon urushi, mardikorlik
harakati, hatto 1917-yil voqealaridan
keyin ham bu g'oya to'xtab qolmadi.
1922-yilning yozida Turkiston Marka-
ziy Ijroiya Qo'mitasi hay'ati rayosati va
Buxoro hukumati qaroriga ko'ra 60 dan
ortiq o'quvchi Germaniyaga o'qishga
yuboriladi. G'oyaning boshida Fitrat,
Munavvarqori, Fayzulla Xo'jayev, Turor
Risulov turadilar. Bulardan hozircha
Sattor Jabbor (1905 – 1938), Solih Mu-
hammad (1902 – 1938), Saydalixo'ja
(1893 – 1973), Xayriniso Majidxonova
(1905 – 1938), Maryam Sultonmuro-
dova, Saida Sherahmad qizi, Birimjon
Azim, Fuzayl Sherahmedov, Rauf Ra-
suliy, Vali Qayumxon, Ahmadjon Ibro-
himov, Abdulvohob Is'hoqov (O'ktoy),
Ibrohim Yorqin, Afzal Abusaid, Sul-
ton Matqul, Sobir Turkistonli, Ahmad
Naim, Temur, Abdumajid Ibrohimov,
Ahmad Shukriy, Tohir Chig'atoy, Bah-
vaddin Amin, Bilol Fathullo, To'lagan
Mo'min, Orifxon Ibrohim, Abdulla,
Ahmad Shukriy (Buxoro), Ruqiya Ra-
him qizi, Shamsulbarotxonim, Zahro
Kashayeva, Gulsum Muzaffar, Ertoy
nomlari ma'lum. Abdulvohob Murodiy
ulardan sal oldinroq borgan edi.

1923-yilda Germaniyada turkis-
tonliklardan 11, buxoroliklardan 51
talaba o'qir edi.

Turkistonliklardan Berlin Hum-
boldt universitetining tibbiyot
fakultetida 1, Berlin Texnik
akademiyasida 4, Qishloq xo'jaligi
akademiyasida 2 talaba o'qir edi. Ikki
o'quvchi ko'nchilik maktabida, 2 talaba
gimnaziyasida edi. Buxoroliklardan Ber-
lin Humboldt universitetining tib, falsafa,
iqtisod, binokorlik, elektrotexnika,
mashinasozlik, qishloq xo'jaligi kabi ix-
tisosliklarida 7, Vitsinxauz oliy qishloq
xo'jaligi maktabida 4, Saksoniya Fray-
berg ko'nchilik maktabida 2, Leypsig
matbaachilik maktabida 2, Drezden
muallimlar maktabida 1, gimnaziyasida
1, Bilefeld dorulmualliminda 2,
Braunshveyt dorixonasi ishlari maktabida
1 talaba o'qigan. Berlin maktabgacha
tarbiya qizlar o'quv yurtida bir o'quvchi,
shuningdek, bolalardan 16 nafari Kos-
lindagi (Pomen viloyati) 10 yillik davlat
bilim tarbiya muassasasida, 4 nafari
doktor Fakkelmanning xususiy o'rta
maktabida, bittasi Xermsdorf bolalar
uyida ta'lim olgan. Har xil mashinasoz-
lik zavodlarida 6 o'quvchi o'qish uchun
tajriba va ko'nikma o'rtirgan edilar.

Ko'p o'tmay, hammalari yo'llarini
topib ketdilar. Abdulvohob Murodiy,
Birimjon Azim, Solih Muhammad
Berlin Oliy qishloq xo'jaligi akadem-
iyasiga qabul qilindilar. Saydalixo'ja
Oliy texnika akademiyasining kimyo,
Afzal – arxitektura, Ahmadjon Ibro-
him – tog' muhandisi, Sultonbek,
To'lagan Mo'min – muhandis-elektrik,
Bilol mashinasozlik fakultetlarida o'qiy
boshladilar. Orifxon Ibrohim Bonn Oliy
ziroat maktabining suv muhandisi,
Sobir Dormshtat Oliy texnika makta-

bining mashinasozlik, Ahmad Shukriy
Berlin Humboldt universitetining tarix-
falsafa, Ahmad Naim, Shamsulbarotx-
onim esa tibbiyot fakultetlariga o'qish-
ga kirdilar.

Tohir Shokir (Tohir Chig'atoy)
Haydelberg universitetining
iqtisod, Abdulvohob Is'hoq
(O'ktoy) shu universitetning meditsi-
na fakulteti, Gulsum Muzaffar Berlin
o'qituvchilar instituti talabasi bo'ldi-
lar...

20-yillarning o'rtalaridan Rusiya-
dagi ichki kurash sovetlar foydasiga
o'zgarib boshlagach, bolsheviklar hu-
kumati millatlarga berilgan hurriyatni
tortib oldi. Shulardan biri yoshlarni
chet mamlakatlarda o'qitish edi. Xullas
“chirik”, “reaksiya” “burjua mafkura-
sining uyasi” – Olmoniyaning yoshlar
shoshilinch chaqirib olina boshladi. Ta-
labalarni zo'r berib Rusiya shaharlari-
dagi universitetlarda o'qishga targ'ib
qilish avj oldi. Chetda bitirib kelgan-
larga dastlab salohiyatiga yarasha ish
berildi. Ta'tilga kelganlar qoldirildi.
So'ng esa ularga “Germaniya agenti”,
“jusus” singari tavqi la'natlar yopishtir-
ilib, qatag'on qilish boshlandi. Qaytib
kelganlarning katta qismi yasama ay-
blar bilan otib tashlandi, qolgan oz qis-
mi esa qamoq va surgunlarda nobud
bo'ldilar. Safdoshlarining vatandagi
mash'um taqdiridan xabar topib, chet-
da qolib ketgan yoshlarimiz Germaniya,
Turkiya shaharlarida o'z iqtidorlariga
muvofiq ilmiy-madaniy muassasalarda
xizmat qildilar, professorlar bo'lib

tanildilar (Tohir Chig'atoy, Ibrohim Yor-
qin, Saydalixo'ja, aka-uka Abdumajid
va Ahmadjon Ibrohimlar, Abdulvohob
Is'hoq-O'ktoy, Vali Qayumxon kabi).
Lekin, tabiiyki, vatanning hasratli yodi
bilan umrlarini o'tkazdilar.

Shu tariqa jadidlarning chor hu-
kumati davrida yo'lga qo'yilgan va in-
qilobning dastlabki yillarida u qadar
qarshilik uchramagan xorijda milliy
kadr tayyorlash dasturi 20-yillarning
ikkinchi yarmida sho'rolar hukumati to-
monidan barbot qilindi. Aslida bu ish-
ning muvaqqat ekanligini, o'z univer-
sitetlarini ochmaganlaricha milliy kadr
taqchilligi hal bo'lmasligini ular bil-
ar edilar. Lekin universitet tashkil qilish
uchun avvalo moddiy sarvat zarur edi.
Mutaxassis kerak edi. Nihoyat, huku-
mat qo'llamagan taqdirda ham qarshi-
lik ko'rsatmasligi lozim edi. Afsuski,
XX asr boshidagi Turkistonda bu uch
omildan bittasi ham yo'q edi. Yolg'iz
so'ngsiz ishtiyiq, buyuk orzu bor edi.

Universitet, avvalo, millatning ko'krag-
ini ko'tarish, bir vaqtlar o'z salohiyati
bilan jahon sahnasida markaziy o'rin-
larni egallab kelgan, so'nggi uch-to'rt
asrlik tanazzul va bo'hronlar sababli
surilib, asoratga tushgan Turkistonning
ko'zini ochish, jahonni va o'zligini tani-
tish, bir so'z bilan aytganda, dunyoga
qo'shish uchun lozim edi. Taraqqiypar-

var ziyolilarimiz bu zarurat va ehtiyojni
dil-dildan angladilar va uni umummilat
g'oyasi darajasiga ko'tardilar. Bu g'oya
Rusiyaga tobe' bo'lgan xalqlarning ilk
matbuot minbari “Tarjimon” (1883 –
1914)dan, “Oyina” (1913 – 15)gacha,
dastlabki uyushmasi “Ittifoqi muslim-
in” (1905)dan “Turon” (1913 – 18)u
“Sho'royi islomiya” (1917)gacha aks
etdi va takomillashib bordi.

“Ovrupo bir keksa choldir, tajriba-
si ko'pdir, – deb yozgan edi Ismoilbek
1885-yilda. – Ulug' yoshiga hurma-
timiz bor. Tajribasidan o'rganamiz.
Lekin xatolarini takrorlamaymiz. Mak-
tablarini, universitetlarini bizlar ham
quramiz. Ammo aqllarimizni qancha
yoritsak, qalblarimizni ham shun-
cha “haqqoniyat” bilan to'ldirmoqqa
harakat qilamiz. Ovrupoda nimani
ko'rsak, yosh boladek olib yugurmay-
miz. Esl-hushli insonlardek “Bu ni-
madir? Oqibati nima bo'ladi. Vijdan
va haqqoniyatga uyg'unmi?” – deya
aql tarozisiga tortib olamiz. Ovrupo
madaniyati mulohazasiz qabul qilave-
rishi mumkin bo'lgan bir narsa bo'lsa
edi, bu madaniyatga Ovruponing o'z
vorisi dushman bo'lmas edi”. “Fuqaroi
islom sizlardan mol istamas, osh ista-
mas. Din – Qur'ondan, jon – Xudodan”,
deb yozadi u 1906-yilda Buxoro va
Xiva xonlariga xitoban. “Siz, davlat-

yurtlarida o'qiyotgan talabalarga sti-
pendiyalar belgilash” ko'zda tutilgan.
Shunga yaqin maqsadni “Nashriyot”
(1914) shirkati ham qayd etgan edi.
Turkiston universiteti g'oyasi va uning
amaliyoti haqida gap ketganda muhim
izoh talab nuqta bor. Gap shundaki,
o'tgan asr so'ngidagi o'lkada yuz ber-
gan ijtimoiy-siyosiy qo'zg'olislar tu-
fayli chor hukumatinin muayyan davr-
larida ham o'lkani har jihatdan tadqiq
etish, boy tabiiy-iqtisodiy iqtidoridan
zamonaviy asoslarda yanada samarali-
roq foydalanish, ya'ni o'zlashtirish
maqsadini ko'zda tutuvchi universitet
g'oyasi shakllanib kelar edi. Ayni payt-
da, bu jahon hamjamiyatida mahalliy
xalqning ma'rifati yo'lida qilingan
ishdek taassurot qoldirmog'i lozim
edi. Shunday bir sharoitda yuz ber-
gan 1917-yil voqealari millatning istiq-
lqolga ishonchini qanchalik oshirgan
bo'lsa, universitet haqidagi orzulariga
shuncha umid tug'dirdi. Biroq sho'ro-
larning riyokorligi, Turkiston muxtori-
yatining fojiali taqdiri mustaqillik bilan
bir qatorida universitet g'oyasini ham
xayolga aylantirdi. Shunga qaramay,
jadidlarimiz istiqloq g'oyasidan voz
kechmaganliklari singari, millat avlod-
ini ushbu yo'lida tarbiyalashda buyuk
vosita bo'lgan zamonaviy oliy maktab
fikridan ham voz kechmadilar. Imkon
qadar uni amalga oshirish chorasi-
ni izladilar. 1918-yili yuzaga kelgan
sharoitdan, ayrim rus liberal demokrat
ziyolilarining xayrixohligidan unumli
foydalandilar. 9-aprelda Munavvarqori
Abdurashidxonovning hovlisida 9
kishilik tashkiliy hay'at ish boshladi.
Bir oy davomida 9 yig'ilish o'tkazildi.
Bir o'ylak universitetning tashkiliy
tuzilishlaridan tortib, sho'ba fakultet-
lari-yu eng muhim sohalarining dastur-
larigacha ishlab chiqildi.

1918-yilning 21-aprelda Toshkent-
ning Yangi shahar qismida A.V.Popov
bosh Turkiston xalq universiteti ta'sis
etilgan bo'lsa, rosa 21 kundan keyin
12-mayda Eski shaharda Munavvarqori
bosh bo'lgan Turkiston Musulmon xalq
dorulfununi talabalariga o'z eshiklarini
ochdi. 15-mayda nizomi qabul qilindi.

Dorulfunun uch (quyi, o'rta, yuqori)
bosqichli bo'lib, 5 yillik dorulmuallim-
limini ham ko'zda tutar edi. Qisqa
muddatda 23 maktab tashkil topdi,
299 muallim jalb etildi. Ulardan 22
kishi oliy diniy madrasalarni, 2 kishi
Rusiya universitetlarini bitirgan edilar.
O'qituvchilar orasida 20 ga yaqin tur-
li soha vakillari, shu jumladan, taniqli
shoir va yozuvchi, darslik mualliflari
bor edi. Chunonchi, Abdusami'qori
Ziyoboyev, G'ulom Zafariy, Mo'minjon
Muhammadjonov, Qayum Ramazon,
Shokirjon Rahimiy, Sobirjon Rahimiy,
Haydar Shavqiy, Majid Qodiriy, Abdul-
vohob Murodiy, Maryam Sultonova,
Zaynab Shamsuddinova, Abdulla Ra-
himboyev, Shamsiddin Sharafiddinov

(Xurshid), Sa'dulla Sharafiddinov, Ah-
mad Shukriy, Eshonxo'ja Xoniy kabi
nomlarni eslash kifoya.

Dorulmualliminda esa, Fit-
rat ona tili va adabiyotidan,
Munavvarqori axloqdan,
Abubakr Divayev etnografiya, Kamol
Shamsi matematika, Burhon Habib
siyosiy tarix, Ismoil Haqqi madaniyat
tarixi fanlaridan dars berdilar.

Dorulfunun Samarqandda o'z
sho'basini ochdi. Mashhur Mahmud-
xo'ja Behbudiy – rais, taniqli adiblar
Hoji Muin-Mehriy, Saidahmad Siddi-
qiy-Ajziy, A.Qurbiiy, Sh.Muxtoriy a'zo
bo'ldilar.

Biroq rasmiylashtirishni kundalik
siyosat darajasiga ko'targan Sho'ro hu-
kumati musulmon dorulfununi faoliyatiga
yo'l bermadi. Besh yilga mo'ljalangan
dorulmuallim 4 oylik kursga aylantirildi
va o'sha 1918-yilning sentabr o'rtalari-
dayoq tugatildi. Rus tilini yetarli bilmagan
mahalliy yoshlar oliy tahsildan mahrum
bo'lib qolaverdilar. Turkistonliklarning
chetda o'qishlariga 20-yillarning o'rta-
larigacha tishini tishiga qo'yib chida-
gan Sho'ro hukumati Turkistonda milliy
universitet ishlashiga toqat qila olmadi.
Shu sabab 1919-yildayoq Turkiston xalq
universiteti (to'g'rirog'i, rus universiteti)
Davlat universitetiga aylantirildi.

1923-yili uning beshta fakulteti-
da o'qigan talabalarining milliy tarkibi
quyidagicha edi:

Jami – 2453. Shundan: ruslar –
1575; Yevropa yahudiylari – 397; ar-
manlar – 134; tatarlar – 81; o'zbeklar
– 50; qirg'iz(qozoq)lar – 57; tojiklar –
11; Buxoro yahudiylari – 34; turkman-
lar – 9; uyg'urlar – 8; dunganlar – 1;
litvaliklar – 11; latishlar – 18; eston-
lar – 4; polyaklar – 32; nemislar – 15;
boshqirdlar – 17.

Bu jarayon, tabiiyki, ancha-
gacha hech bir o'zgarishsiz
davom etdi. Va u o'z davrida
bolsheviklarning o'zini ham befarq
qoldirdan emas. Masalan, 1927-yil
19-martda O'zKP (b) MK ning 5-Ple-
numida Akmal Ikromov shunday de-
gan edi: “Ikki mingdan ortiqroq tala-
basi bo'lgan O'rta Osiyo universitetida
o'zbeklar bor-yo'g'i 80 ta va millati
ozchilikni tashkil etuvchilardan esa atigi
64 ta ekan. Va u yana O'rta Osiyo univer-
siteti emish! Moskva oliy o'quv yurtlari-
da o'qiyotgan o'zbek o'quvchilarining
soni Toshkentdagidan ko'proqdir.

Shu tariqa, oliy ta'lim yo'lidagi
qizg'in harakat qiyofasini berosiz o'zgar-
tirib, to'xtab qoldi. Universitet endi
millatning asliy xususiyatlarini tiklash,
ko'ksini ko'tarish emas, aksincha,
uning xos jihatlarni izchil yo'qotib
borish, undan rus andozasi asosida-
gi sovet kishisi yasash ustaxonasiga
aylantirildi.

MUALLIF HAQIDA:

Taniqli olim Begali Qosimov (1942-2004) o'zbek mumtoz va yangi adabiyoti muammolari bo'yicha tadqiqotlar yaratgan. U turkiy olamdagi uyg'unlik, adabiy aloqalararo bog'liqlik masalalarini mufassal o'rgandi va targ'ib etdi. Turkiya Otaturk kultur markazi faxriy a'zosi, Turkiya Otaturk tadqiqotlar markazi muxbir-a'zosi sifatida faoliyat yuritdi. O'ndan ortiq darslik va qo'llanmalar, 10 nomda alohida asarlar, 200 ga yaqin ilmiy maqolalar muallifi. O'zbekiston Milliy universiteti Milliy uyg'unlik davri o'zbek adabiyoti kafedrasini asoschisi, birinchi mudiri.

Bahodir Yo'ldoshevning ketishi yuz yillik tarixga ega sahna san'ati rejissurasi uchun juda katta yo'qotish bo'ldi. O'zbek teatri tarixida maktab yarata olgan uch rejissyor bor — Mannon Uyg'ur, Toshxo'ja Xo'jayev va Bahodir Yo'ldoshev. Ular qo'ygan spektakllarning har biri ovoza bo'lar, xalq orziqib kutardi. Toshxo'ja Xo'jayev ijodi gullab turgan davrda ketqizildi, bu ko'rgulik shogirdining ham chekiga tushdi. Vaholanki, u birgina "Kelinlar qo'zg'oloni" spektakli bilan o'zbek teatri an'analarining yo'lini ochib bergan edi. Bahodir Yo'ldoshev davrida Milliy teatr boshqa teatrlar uchun o'rnak oladigan laboratoriya edi. Bahodir davri tugaganidan keyin bu nufuz yo'qoldi. Va bu inqiroz birinchi bo'lib aktyorlar ijrosida ko'zga tashlandi. Yuzaki ijroga o'tib ketildi. "Falon aktyor paydo bo'ldi", degan gaplar yo'qoldi. U hayotining so'nggi yillarini o'tkazgan "Diydor" teatr-studiyasida yo'qolib borayotgan aktyorlik ijro texnikasi bilan shug'ullandi, yoshlarga asar mohiyatiga qanday kirishni o'rgatdi. Ishoning, aktyorlar bilan bu tarzda ishlaydigan boshqa rejissyor yo'ql Afsus, Bahodirning o'limi bilan bu ham tugadi. Yana qanchadir yillar kerak. Sharq G'arb adabiyotini tinimsiz o'qiydigan Bahodir aktyorga falsafiy ozuqa bera olardi. O'zining xayollari bilan osmonga chiqarardi, rejissyor bilan birga boshqa olamlarga o'tar eding. Bahodir Yo'ldoshev ancha ziddiyatli, o'ziga xos murakkab shaxs bo'lgan. Bu ruhiy ziddiyatlar, avvalo, shaxsning o'zini burchakka tiqib qo'yadi. Shu bois ham Milliy teatrdagi ziddiyatlar o'z-o'zidan bo'lmagan. Biroq uni "Madaniyat va ma'rifat" telekanalidagi ko'rsatuvda so'nggi bor ko'rganimda, o'ziga pastdan qarab turgan Suqrot darajasidagi faylasufni ko'rdim. Yuzidagi avvalgi asabiylikdan, tajangliklardan asar yo'q edi. Hayotini kaftiga olib tomosha qilayotgan donishmand. Birovdan xafa bo'lmay, alamsiz, yutuq va kamchiliklariga pastdan qarab ketdi.

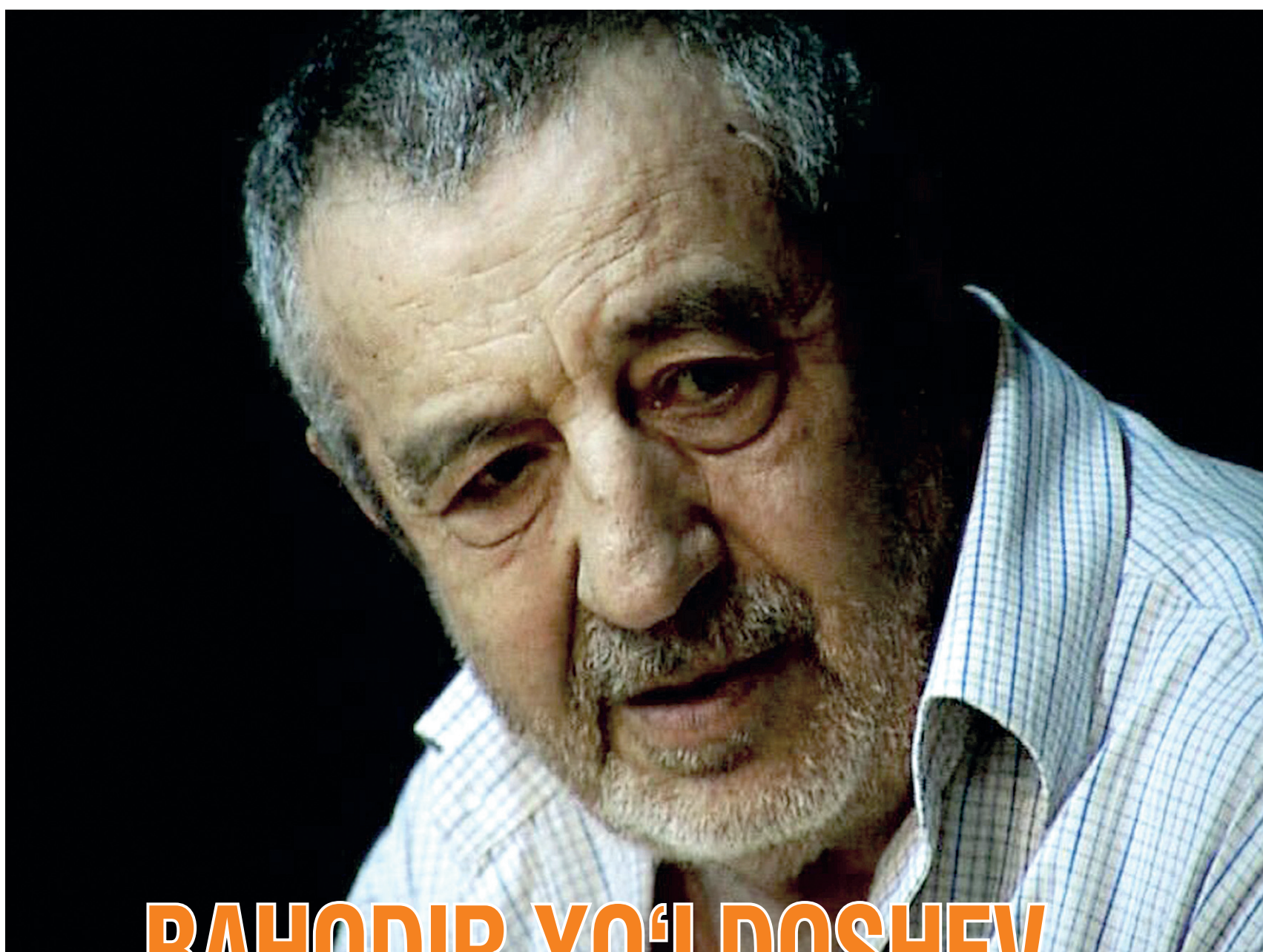
Dilorom Karimova,
O'zbekiston xalq artisti

San'at asarining miqyosi

Im, ijod, umuman, go'zallikning poyoni yo'q. Agar poyoni bo'lganida faqat bitta odam "Hamlet"ni sahnalashtirardi. Boshqa rejissyorlar esa bu haqda bosh qotirmasdi. Lekin voqeasi hammaga ma'lum o'sha yagona "Hamlet"ni yuzlab rejissyorlar yana boshqatdan yaratishadi. Har biri turli nuqtai nazardan yondashadi va o'z Hamletini kashf etadi. Yoki Alisher Navoiy g'azallaridagi bitta baytning bir necha xil sharhi bor. "Navoiyni tushunib bo'ldim!" degan azamat bu dunyoda bormikan? Hazratning har bir g'azali undan oldingi yozgan g'azaliga javob bo'lib keladi. Va keyingi g'azali uchun savolligicha qoladi...

San'atkor hayoti

Men studiyadagi bolalardan samimiy bo'lishni talab qilaman. Katta-katta ishlar qilib ham hayotdan tamsiz, iddaosiz o'tgan zotlarga hurmat tuyg'usini uyg'otishga urinamiz. Bu bolalar kelajagi haqida oldindan "Ha, ular o'zbek teatrlarining porloq

BAHODIR YO'LDOSHEV — ZAMONAVIY TEATR JADIDI

teatr, adabiyot, san'atkor shaxsi, san'at hamda ijod to'g'risida

ertasi, umidim cheksiz...", deb aytolmayman. Ular — mening kemamga kelib-ketayotgan yo'lovchilardan bir guruhi. Keladi-ketadi... Balki ketib to'g'ri qilar. O'zi uchun afzalroq yo'lni topar. Yo'llar ko'p. Lekin shaxsni Shaxs qiladigan yo'llar boshi berk ko'chalardir. Chiqib ketishing uchun tayyor yo'l yo'q bo'lgan vaziyatdagi dunyo sen uchun o'z sir-sinoatini ochadi. Va shunda o'zingni angelay boshlaysan.

Bilasizmi, yumshoq o'rin ruhni lanj, qalbni majruh qilib tashlaydi. Tushuntirib berolmayman, aktyorlar hayoti, umuman, ijod odamlarining yashash tarzi qiziq-da. O'zining hayoti abgor, oilasi g'urbatxonaga, xo'rlangan, aldangan, shuncha g'ami yetmaganday, yana Hamlet yo' Dezdemonaning iztirobini o'ylaydi. Bu g'avg'olarning senga nima hojati bor, deysiz.

O'nqir-cho'nqir bo'lsa ham, baribir, san'atkor go'zal hayot kechiradi. U shu hayotning o'zidayoq ham Romeo, ham Otello, ham Richard, ham Sezar... Garchi fojiaiy bo'lsa-da, bir qancha taqdirni yashab o'tadi. O'zining hayoti, baxtsizligi ular qismati oldida zarra bo'lib ko'rinadi. Oddiy odamlar esa faqat o'z hayotini yashaydi.

Iste'dod va iste'dodsizlik

Iste'dodsizlar o'z yo'lini topib olaveradi, siz iste'dodni himoya qiling, asrang, degan fikrda katta hikmat bor. Chunki iste'dodning tugilgan mushiti bo'lmaydi, ko'ngli juda bo'sh bo'ladi. Shu uchun iste'dodli odamlar hamisha boy berib kelishgan.

Go'zallikning irodasi mo'rt. Kurashuvchanlik — ezgulik uchun misoli bir begona o't. U bu dag'allikni o'z bag'riga sig'dirolmaydi. Iste'dod egasi odamlar bilan emas, asosan, o'z xayoli, o'zligi bilan band. Unga orzusidagi mukammallikka intilishiga xalal berishmasa bo'ldi. Bu mukammallikni iste'dodsizlar o'z darajasida — karyera, shon-shuhrat, obro'-e'tibor va yana allambalo, deb tushunishadi.

Chin iste'dod esa faqat bitta manzilni ko'zlaydi — YETUKLIK! Ya'ni shamollari alangalarga qilt etmasdan, tik turish san'ati. O'zingni topish yo'lida esa qarama-qarshiliklar, to'siqlar nihoyatda ko'p. Atrofdagi odamlar, muhit bor kuchi bilan insonning inson bo'lishiga xalal beradi. Nafs, hasad, nazari ochlik kabi qora tuyg'ular o'zingni anglashga yo'l qo'ymaydi. Qolaversa, ich-ichingdan yuksalishiga yolg'iz o'z kuching yetmaydi. Buning uchun, albatta, atrofdagi seni tushunadigan, xayrixoh odamlar bo'lishi darkor. Sharq mutafakkirlarida shunday fikr bor: "Iskandar

zamoni bo'lsa ham pirsiz yurma!". Ya'ni odam bo'laman desang, oldingda ma'naviy rahnamog bo'lishi shart.

Iste'dodlilar haqida

Emishki, Suqrot "u yoqda Arastu bilan uchrashaman", degan o'йда o'ziga olib kelingan zaharni paysalga solmay ichgan ekan. Ya'ni ajal — Suqrot uchun go'yo Arastu eshigini ochib beruvchi bir yo'l. Donishmand diydoriga yetishish oldida og'u hech narsa emas! Ustozim Toshxo'ja Xo'jayev aytardilar: "Agar sen Alisher Navoiy, Shekspir kabi ijodkorlarga o'tmish shoirlari yo' moziydagi bir odam deb qarasang, ular chindanam, olisdagi bir afsona bo'lib qolaveradi. Ularni zamondoshingdek qabul qil. Go'yoki sen hozir shu zotlar bilan uchrashasan, gaplashasan...". Shundagina ular bizni ham o'ziniki qilib oladi.

Qo'yayotgan spektaklimni shu siymolar ko'rganda nima der ekan, deb xayoldan o'tkaysang, ish umuman boshqacha tus oladi. O'yashimcha, shoirlar "agarda she'rimga Navoiyning ko'zleri tushganda u kishi ne

Asl san'at egalari

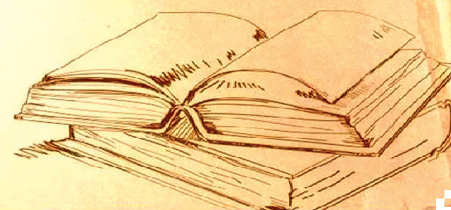
San'at aslida xoslarniki, u hech qachon ommaniki bo'lmagan. Asl teatr tarbiya ko'rgan, o'qimishli, san'atni tushunib qadrlaydiganlar uchun muhimroq. Teatr tarbiyalaydi, deyshadi, bu — yolg'on! Teatr tarbiyalamaydi. Hech qachon kitob o'qimagan, muzeyga bormagan odamlarni zo'rlab teatrga olib kelib bo'lmaydi. Ular san'atning qadriga yetishmaydi. Chunki uning mohiyatini tushunmaydi. Shuning uchun ham Leninning "san'at xalqnikidir", degan shiornamo gapi haqiqatdan mutlaq uzoq. Afkor ommaga san'at emas, birinchi o'rinda non kerak. Ularga san'atning soyasi ham kifoya.

Haqiqiy baho

Voqeasi hammaga ma'lum, o'ta jo'n seriallardayam tomoshabin yig'laydi. Har bitta odamning yig'isi burnining uchida bo'ladi. Agar ovozi baland ko'tarib "Onajon, nega bizni tashlab ketdingiz!" deb baqirsayam,

Tiyotr har bir millatning yamon urf va odatlarini yo'q qilmak uchun, o'zini ahvolini tuzatmak uchun boqadurg'on oyinasidir.

Abdulla Avloniy

der edilar?", deya istihola qilganida edi, qanchadan-qancha she'rlar, yostiqday-yostiqday kitoblar yozilmagan bo'lardi. Lekin hayotda bunday prinsip bilan yashashni hammayam eplayvermaydi-da! Nima bo'lgan taqdirdayam, Navoiylarni o'zimizdan uzoqlashtirmasdan, yaqin do'stdek qabul qilish, ular bilan suhbatlashish kerak. Chunki olam hali tugagani yo'q. To'rt-besh asr dunyo uchun hech narsa emas.

Ijodiy jarayon jozibasi

Rejissyor uchun spektakllar faqat repetitsiya davridagina yashaydi. Repetitsiya rejissyorning umriga umr qo'shadi, muhokamalar esa umrni qirqadi. Garchi premiyalar ham repetitsiya hisoblanmasa-da, lekin biz uchun bu asarning o'lgani. Shuning uchun ham bir vaqt odamlar Meyeroldning repetitsiyalariga pul to'lab kirishgan. Chunki jarayon qiziq.

Oyina.uz kutubxonasi

albatta, yaxshi inson bo'lishi kerakmi?!

Bu — qonun emas. Ko'pchilikning tasavvurida o'rnashib qolganiki, bu yozuvchimi, demak, u yaxshi odam bo'lishi kerak. Lekin bu qarash har doim ham o'zini oqlayvermaydi. Yaqin o'tmishga nazar tashlaylik. Ijodkor shaxsiyatining nihoyatda murakkab ekanligini, ular ham hamma qatori o'z kimsaligini o'ttizinchi yillar davri yaqqol isbotlaydi. Shekspir Yagoni yozishi uchun uning o'zida Yago bo'lishi kerak. Shundagina u yagolar ruhiyatini teranroq his etadi, ochib beradi. Xasislik borasida hammani ortda qoldiradigan Qori ishkambaning muallifi Ayniy haqidagi gaplar ham bejiz emas. Ular o'zining illatlari ustidan kulib yozsalar, fojialaridan yig'lab yozadilar.

Muhabbat va nikoh

Jahon adabiyotiga nazar tashlasangiz, Romeo va Julyetta, Tohir va Zuhro, Layli va Majnunlar muhabbatining hech qaysisi nikoh bilan yakunlanmaydi. Biz hamisha nikohni muhabbatning eng yuksak ko'rinishi deb aytamiz. Aslidayam shundaymikin? Visol muhabbat uchun to'ydan keyingi janoza emasmikin?!

Muhabbat — juda og'ir tuyg'u. Buning mas'uliyatini yelkaga olish nihoyatda qiyin. Insonga Ollohdan rassomlik, yozuvchilik, qo'shiqchilik iste'dodi berilganidek, sevish iste'dodi ham beriladi. Seva bilish ham qobiliyat. Shuning uchun bu tuyg'u hammaga ham berilavermaydi. Insoniyatni davom ettirish uchun tabiatan erkak va ayolga qandaydir tuyg'u berilgan, lekin bu muhabbat emas. Haqiqiy muhabbatlar nasi qoldirishni emas, komillikni o'ylaydi. Julyetta bilan Romeo ikki soat ichida qarib ketadilar. Muhabbat odamni ulg'aytirib, kamolga yetkazadi, ammo nihoyatda tez qaratadi. Chunki dunyoda boshqa qiladigan ish qolmaydi. Hamma ma'noyu sir-asrorlarning tagiga yetib bo'lishadi. Bir-birini kuchli sevgan insonlar bu zaminda birgalikda baxtli hayot kechirishlari qiyin. Bunga atrofdagi tashqi kuchlar, Yagolar xalaqit beradi.

Yosh san'atkorlarga...

Men bolalarning ko'proq kitob bilan do'st tutinishlarini xohlar edim. Bilimsiz hech narsa qilib bo'lmaydi. "Qur'on"ni uqish uchun ham katta ilm kerak. Agar kitob javoningizda "Qur'onni Karim" tursa-yu, o'qilmasa, bu muqaddas kitobni ulov qilgan bo'lasiz! Hadisi sharifdayam aytilgan-ku, "Beshtikdan to qabrgacha ilm izla!" deb.

Har yili imkon qadar Shekspirni qayta-qayta o'qib chiqishni xohlayman. Alisher Navoiyni har kun o'qish kerak, deb bilaman. Hech bo'lmaganda bir g'azalini mutolaa qilib mag'zini chaqish shart. Bitta romanni o'qigandek bo'lasan.

O'zi dunyoda o'n oltita syujet bor. Navoiy va Shekspir bularning barisida qalam tebratgan. Ulardan keyingi ijodkorlarning asarlarida mana shu syujetlar aylanib yuradi.

Uchinchi ko'z

Insoniyat hech qachon o'zgar olmaydi! Hazrat Navoiy va Shekspirning klassikligi shundaki, ular o'z asarlarida odamdagi barcha hissiyotlarning hamisha yashashini isbotlaganlar. Yagoning qilmishi — hech qachon o'lmaydigan qilmish. "Otello" tragediyasida qahramonlarning bari o'ladi, faqat Yagoga "Men yaralandim!" deydi. "O'ldim!" demaydi. Shekspir uni "tirik qoldiradi".

Yomonlikni, yovuzlikni, fitnani faqatgina yaralash mumkin, xolos. Uni o'ldirib bo'lmaydi. Odamdagi qanday bo'lsa, o'shandayligicha qoladi. Hayotdagi biror-bir johillik yangidan o'ylab topilgan johillik emas. Jaholatning yangisi yo'q. Har bir yozuvchi esa o'zi bilganicha dunyoning bir eshigini ochadi-da, o'sha yerdan turib, "Hey odamlar, sizlar insonsizlar!" deb ularga inson ekanliklarini eslatadi. Hayot haqiqatlariga nigoh tashlashga undaydi. Rejissyor esa uni o'zining dunyoqarashidan kelib chiqib talqin qiladi.

Hazrat Navoiy ta'bir bilan aytganda, basirat ko'zini ochmoq kerak. Bu — insondagi ichki qudratni aks ettiruvchi peshonasidagi uchinchi ko'z. Aslida, hindlarning peshonasidagi xol ham uchinchi ko'zni aks ettirish ma'nosida qo'yiladi. Bunday ko'zga ega insonlar qush tilini tushunadi, mo'jizalar yaratadi. Butun olamni, tabiatni idrok etadi. Jahonning joni ular ko'ksida gupirib, olam bilan birlashadi.

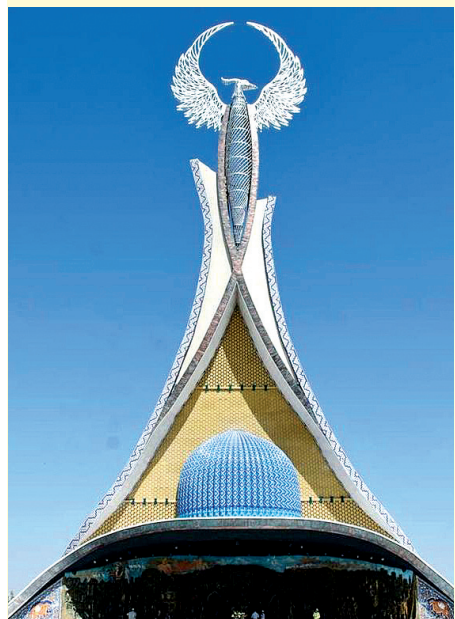
Aslida, bizning barcha urinishlarimiz, nigohimiz mana shu uchinchi ko'zni ochishga qaratilgan.

Iqbol QO'SHSHEYVA
tayyorladi

IZHOR

YANGI O'ZBEKISTONNING YANGI GAZETASIGA QUTLOV

Qardosh O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayotida yuz bergan har bir muhim o'zgarish bizlar uchun hamisha huzurbaxsh va quvonarlidir.

Boku shahrining markaziy ko'chalarida va prospektlarida "g'izillab" uchayotgan O'zbekiston avtomobillaridan, Ozarbayjon shaharlarining do'konlariyu, supermarketlarini to'ldirgan O'zbekiston nozu ne'matlaridan qanchalar faxrlansak, shu kunlarda yangi "Jadid" gazetasi chop etila boshlaganidan ham shunchalar xursand bo'ldik. XX asrdagi Turkiston ijtimoiy-gumanitar tafakkurining porloq yulduzlari Mahmudxo'ja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Abdurauf Fitrat, Sadriddin Ayniy, Isoqxon Ibrat, Abdulla Qodiriy, Abdulhamid Cho'ipon, Hamza Hakimzoda Niyoziy, Siddiqiy Ajziy, Munavvarqori Abdurashidxonov, Tavallo va o'nlab boshqa ilm-fan fidoyilari jonajon Vatani xuddi bugungiday Ozod, Mustaqil, Farovon, jahon hamjamiyatida o'ziga xos o'rniga ega obro'li mamlakat bo'lishini orzu qilgan edilar. Turkiston jadidlarining Ozarbayjondagi ma'naviy qavm-qarindoshlari Jalil Mamadqulizoda, Mirza Aliakbar Sobir, Abdurahimbek Haqberdiyev, Nasafbek Vazirov, Uzeyirbek Hosilbekov, Husayin Jovid, Muhammad Hodi, Alibek Husayinzoda, Ahmad Og'og'li va boshqalar Ozarbayjonda xuddi Turkiston jadidlariday, ular bilan hamkorlikda o'z yurtdoshlarini milliy-ma'naviy uyg'onishga, ona-Vatan taqdirini o'zgartishga chorlagan edilar.

XXI asr O'zbekistonida jadid bobolarimizning ezgu orzu va umidlari ro'yobga chiqqan, deb bema'lol aytish mumkin. Ishonchimiz komilki, "Jadid" gazetasi nafaqat qardosh o'zbek madaniyatida, ayni paytda, turk xalqlari adabiy-madaniy hayotida ham o'chmas iz qoldiradi. Yuksak taraqqiyot yo'lida dadil odimlayotgan O'zbekistonning jahonshumul dovruq'ini yaqin-uzoq mamlakatlarga yetkazishda "Jadid" gazetasi ham kamarbasta bo'lishiga chin qalbdan ishonamiz. Hurmat-ehtiromlar bilan,

Nizomiddin SHAMSIZODA,

Ozarbayjon Respublikasi Davlat mukofoti
sohibi, Xizmat

ko'rsatgan fan arbobi, professor,

Yashar QOSIM,

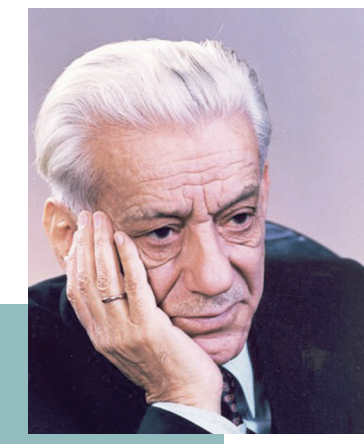
Ozarbayjon Milliy ilmlar

akademiyasi, Nizomiy Ganjaviy

nomidagi Adabiyot instituti bosh ilmiy

xodimi,

filologiya fanlari doktori

Baxtiyor VAHOBZODA

Vijdon

Ikki yo'lning o'rtasida turgancha,
Goh u yondan, goh bu yondan qo'rqaman.
Devdan emas, pashshachalik kuchi bor,
O'zini dev sanagandan qo'rqaman.

Ul dargohda Haq devoni qurilgay,
Ne topgansan, bari bir-bir so'rilgay;
Iddaosi bo'yimizga yuk ilgan –
Avf etilgan sharaf-shondan qo'rqaman.

Bu dunyodan bir umidim mezondir,
Men qo'rqan kas u mezonni buzgandır,
To'q kimsaning quturishi yomondir,
Ochdan emas, men to'ygandan qo'rqaman.

Kim hamkordir nafs degan shaytonga,
U tupurar haqiqatu vijdonga;
Axir, vijdon qimmat bergay insonga –
Vijdonidan qo'rqagandan qo'rqaman.

Bir kuni qishloqqa shahardan katta odamlar keldi. Hammani to'plab, ajoyib majlis o'tkazdi. Paxtakor so'zga chiqdi. Cho'pon gapirdi. O'rmonchi so'z oldi. Mexanizator va zootexnik ham qatordan qolmadi.

Shahardan kelgan hurmatli o'rtoqlardan biri dedi:

– Negadir suvchilardan vakil ko'rinmaydi. Nahotki shunday katta qishloqda bironta ham ilg'or suvchi topilmasa?

Nega endi ilg'or suvchi topilmas ekan? Albatta, topiladi. Hozir olib kelamiz. Darhol ilg'or suvchini qidirib ketishdi.

Qurib qolgan ariqdagi suv tegirmoniga chopib borishdi. Xayriyat, suvchi Quruq Ja'far shu yerda ekan. Uni oyog'ini yerga tekkizmay majlisga olib kelishdi. Katta odamlar unga:

– Seni tabriklaymiz, o'rtoq Quruq Ja'far! Yaxshiyam, sen bor ekansan. Kelganingdan behad shodmiz. Bu yerdagilarning hammasi gapirishdi. Balki sen ham biron nima dersan, – deyishdi.

Quruq Ja'farni minbarga da'vat etishdi. Suvchi sho'rlik dovdirab qoldi: Nima deydi? Nima haqda gapiradi? U shunday

hayajonlanib ketdiki, oqibatda minbarga turgan stakanni turtib yubordi, stakan chil-parchin bo'ldi, suvi chor tarafga sachradi.

Suvchi o'zini batamom yo'qotib qo'ydi. Zo'rma-zo'raki, titrab-qaltirab, dedi:

– Hechqisi yo'q, suv – yaxshilik alomati... U shunday dedi-yu, minbardan tushib, zalning bir burchagiga borib o'tirdi.

Majlis so'ngida shahardan kelgan hurmatli kishilardan biri ajoyib nutq irod qildi. U jumladan bunday dedi:

– Men bir narsani qat'iy ta'kidlamoqchiman. Yangi yerlarni o'zlashtirishga alohida e'tibor bermoq kerak. Ilg'or suvchilarning tajribasini chuqur o'rganish va keng yoyish zarur. Hozirgina bu yerda so'zga chiqqan

Alvido

Do'stlarim, umrimning safosi bitdi,
To'qqa ketdim, dala-tuzga alvido.
Ko'zga tuman cho'kdi, boshga qor yog'di,
Bahorga alvido, yozga alvido.

Sen ishqini har zamon muqaddas deding,
Kunlarga yopishmoq puch havas deding,
Ko'pni istamadim, ozga bas deding,
Derman: ko'p yo'q esa, ozga alvido.

Endi tomiridan uzilgan menman,
O'rgangan oshyoni buzilgan menman,
Endi na sen sensan, na-da, men menman,
Endi biz bizmasmiz, bizga alvido.

Baxtiyor, yarangdan oqqan qon har on
Seni kechmishingga bog'lar har zamon;
Zulmat yuragingni yog'dulantirgan,
Yo'lingga sham tutgan ko'zga alvido.

Tohir QAHHOR tarjimasini.

suvchi Quruq Ja'far – u butun mamlakatga dong taratgan, sizning qishlog'ingizning faxri – juda zo'r gapni aytdi. Suv – bu yaxshilik alomati, dedi u. Men bu fikrga yuz foiz qo'shilaman. Suvning qadrini bilasizlarmi! Suvchi Ja'farning qadrini bilasizlarmi?! Suv – kelajakdagi yutuqlarimizning garovidir! Suv – qop-qora tunda porlab turgan yulduz!

Suvchi Ja'farning yulduzi ham ana shunday porloq. Uning tajribasi bilan o'rtoqlashish uchun O'zbekistonga jo'natishdi. Uning shavkatli mehnati haqida shoir T.Tushkunlikov she'r yozdi, unga kompozitor K.Ko'tarinkilov ajoyib muzika bastaladiki, bu qo'shiqni B.Bulbulov miriqib kuylamoqda.

Bir kuni suvchi Quruq Ja'farni shaharga taklif etishdi. Samur-Divichinskiy kanalining yigirma ikki yilligiga bag'ishlangan katta miting bo'ldi. Kutilmaganda raislik qiluvchi suvchi Quruq Ja'farga so'z berib qoldi. Ja'far nima deyishini, nima haqda gapirishini bilmay, dovdirab qoldi. Ammo uzoq o'ylab o'tirishga vaqt ham, imkon ham yo'q, hamma uning og'ziga termulib o'tirardi. Ja'far

Uning nutqini davomli qarsaklar bilan o'qishlashdi.

Suvchi Ja'farni o'sha yerda qora "Volga"ga o'tqazishdiz-yu, to'g'ri boshqa joyga – eski hammomga yangi toslar keltirilishiga bag'ishlangan mitingga olib ketishdi. U mashinadan tushishi hamono minbarga boshladilar. Suvchi gapni ila ketdi:

– Misol uchun bir stakan suvni olaylik... Nikolay zamonida boylar ana shu suv uchun xalqni qanchalar qiynagan... Aytish mumkinki, xalq daryo bo'yida-yu, ammo suvga zor edi. To'g'ri, ba'zan ular ayrim joylarda hammomlar qurishgan, unga odamlarni jalb etishni mo'ljallashgan. Nima bilan? Hammomdagi suv bilanmi? Qayoqda deysiz, gapiraman desa, bu borada gap ko'p, odamning kallasiga aqli fikrlar hammomda keladi, degan naql bor-ku, axir. Bugungi shonli kunda, ya'ni eski hammomga yangi toslar tushiriladigan tatanada men sizlarni chin qalbidan tabriklayman.

Mitingdan so'ng suvchi Ja'fardan televideniye orqali so'zlashini iltimos qilishdi. Quruq Ja'far dedi:

– Yaxshi, ma'kul. Men roziman. Faqat bir shartim bor: mening oldimga bir stakanda suv qo'yinglar. Bir soatdan so'ng Quruq Ja'far zangori ekran orqali nutqini boshladi: – Hurmatli teletomoshabinlar! Misol uchun mana shu bir stakan suvni olaylik... Shundan keyin suvchi Ja'far bir hafta davomida turli yig'ilish va mitinglarda nutq so'zledi.

Pionerlar bilan uchrashuvda bunday dedi: – Aziz bolalar! Xalqning maqolini sira esdan chiqarmanglar – yo'l boshlash kattadan, suv ichish kichikdan.

Zootexniklar kengashida so'zga chiqib aytdiki, suvga havas qilgan — chanqog'ini

HIKOYA

– Gulman, sansiz hazon o'lsam,
Shanman, man bag'ri qon o'lsam,
Man ham bir kun to'fon o'lsam,
Hazin saslim, xush nafaslim,
Yetishmasmi xazon faslim?!

O'tman, o'chsam, kulga do'nsam,
Olovman porillab so'nsam,
Oson suzsam, qiyin cho'ksam,
Hazin saslim, xush nafaslim,
Kelmasmikin xazon faslim.

Bor eding, bor bo'ldim men ham,
Chechaklarning ishq sanda.
Muhabbatim, quyosh nurim,
So'zi bol, qalbi billurim,
Hazin saslim, xush nafaslim,
Kelsang, kelar bahor faslim!

Sen – qahqaha,
Men – ko'z yoshi.
Qaydasan ko'nglim sirdoshi?
To'fonlidir umr qishi.
Sen kul!
Men kulishni bilmam!

Marvarid DILBOZIY

Shodlik ichida bu olam,
Nadir ko'nglimdagi bu g'am?
Naylayinki, men baxti kam,
Dard ne, bilmam hamon.

G'am egdi mag'irur boshimni,
Topmadim sirdoshimni,
Selga aylangan yoshimni,
O'zimdan ayro bilmasman.

Sahroda o'sgan bir gulman,
Fasli quruq o'tgan yilman,
Istaydurman sansiz o'lsam,
Naylayin; o'la bilmasman...

Dilbar HAYDAROVA tarjimasini

ANAR

qondiradi, otga havas qilgan — oyog'ini taldiradi.

Astronomlarning ilmiy konferensiyasida u ajoyib ilmiy farazni ilgari surdi: suv – rangsiz, oy esa dumaloq. Badiiy tarjima problemalariga bag'ishlangan konferensiyada ham ishtirok etdi. Bu mo'tabar anjumanda suvchi Ja'far shunday original fikr aytdiki, hamma yoqasini ushlab qoldi: "Quduq tabiiy ravishda o'zi suv berishi kerak, avval paqirda suv quyib, keyin suv olinadigan quduqlarning bahridan o'tish zarur".

Bir jurnalistga bergan intervyusida ijobiy qahramonga nisbatan o'z munosabatini tubandagiga bayon qildi: "Tinch oqar daryoning tagi shiddatli bo'ladi".

Bir kuni juda katta majlis ochildi. Darhol Quruq Ja'farga so'z berishdi. Endi Quruq Ja'far oldingi Ja'far emasdi, ya'ni tortinib, gapini yo'qotib qizarib-bo'zarib o'tirmadi. Minbarga dadil, shahdam qadamlar bilan chiqib bordi. Ikki qo'li bilan minbarning ikki tomonidan ushladi, salobat bilan zalga razm soldi. Tomog'ini bir qoqib oldi-da, vazminlik ila boshladi:

– Misol uchun, mana shu bir stakan... – Ja'far birdan tutilib qoldi. Tili kalimaga kelmay dovdiradi. Yuzlari sholg'om bo'ldi. Gap shunda ediki, unga nisbatan alohida hurmatning ifodasi sifatida minbarning bir chekkasiga odatdagidek suv emas, bir stakan choy qo'yilgandi. Suvchi Ja'far bu qiyin holdan chiqib ketish uchun o'zicha dedi: – Suv... choy... arpachoy... ko'kchoy... qora choy... Umuman aytganda... men suvga cho'kib ketdim...

Anchadan beri suvchi Ja'farga hasad aralash havas qilib yurgan choyxonachi Jamil o'n uchinchi qatorda o'tirib, raqibining ahvolini diqqat bilan kuzatardi. Oxiri u chiday olmay, o'tirgan joyidan baqirdi:

– Ha, aziz do'stim, nima bo'ldi? Daryoga faqat qalpog'ing oqdimi yoki boshing ham oqib ketdimi?

Shu kundan e'tiboran suvchi Quruq Ja'farning porlagan yulduzi so'na boshladi. Choyxonachi Jamilning yulduzi esa kundankunga ravshanroq bo'lib boraverdi.

Mamatqul HAZRATQULOV
tarjimasini.

YURT QAYG'USI

Munavvarqori
ABDURASHIDXONOV

TIYOTR – ULUG'LAR MAKTABI

(1914 -yil 27-fevralda Toshkanda "Kollizy" teatri binosida "Turon" truppassining rasmiy ochilishi munosabatida so'zlangan nutq)

Jamoat!

Siz hurmatlarga tiyotr xususida bir necha so'z aytmakka jasorat qilib, qarshularingizga chiqdim. Bu xususda manim gustohona harakatimni afv etmaganingizni o'zimga rijo qilmaman.

Bizni Toshkand shahrida bir necha martaba milliy tiyotrlar o'ynalgan bo'lsa ham, xolis Turkiston tilida hanzur bir tiyotr o'ynalmaganligi barchamizga ma'lumdur. Shul sababli ba'zi kishilarimiz tiyotrga, ehtimolki, o'yinbozlik yoxud masxaraboqlik ko'zlari ila boqurlar. Holbuki, tiyotring asl ma'nosi ibratxonaga yoki ulug'lar maktabi, degan so'zdir. Tiyotr sahnasi har tarafi oynaband qiling'on bir uyg'a o'xshaydurki, unga har kim kirs, o'zining husn va qabihini, ayb va nuqsonini ko'rub ibrat olur. Va bu sahnada ko'ziga yomon ko'rungan

past odatlardir va buzuq axloqlardir uzr qilmoqg'a harakat qilur. Binoanaley tiyotri buzuq axloq kasallarining eng yoqimli davosiga o'xshatgan kishi yolg'onchi bo'lmasa kerak, deb o'ylayman.

Tiyotr sahnasiga chiqib, yuziga un surtib, bir masxaraboz shakliga kirgon zotlar go'yoki tabibi hoziq misolindadurlar. Bunlar achchiq romanlarni shirin davolari ila xalqg'a yedirurlar va achchiq nasihatlarini suchuk so'zlari ila xalqg'a eshitdururlar. Biz shu zotlarga va tiyotrlarga qanday ko'z ila boqmog'imiz kerak? Muni o'rganmak uchun biz o'zimizdan boshqa mutaraqiqy mamlakatlarga boqaylik. Misli ustimizga hokim bo'lub turg'on ruslarga, turklarga, nemislarga, fransuzlarga, yahudiylarga

va boshqalarga, ko'b uzoq ketmayluk, eng yaqin qo'shnilarimiz bo'lg'on Qoqoz musulmonlariga. Bundan o'ttiz yil muqaddam Qoqoz musulmonlaridin eng avval chiqib tiyotr kitoblari yozgan va yuziga un surtib tiyotr sahnasiga chiqq'on, adibi shahid Mirza Fathali Oxundov janoblariga xalq qanday ko'z ila qaradi? Marhum Oxundov xalqning nuqsonini ko'rsatg'on, millat taraqqiyisiga va mamlakat obodligiga xizmat qilgon, ismi har yerda haqorat ila zikr qilinurdi va o'zidan har kim nafrat qilurdi. Lekin o'ttiz yil o'tgandin so'ng marhum Oxundov janoblarining chekkan mashaqqatlari va tortgon zahmatlarini millat o'ylab, taqdir qilub, oning xotirasi va ruhining shodligi uchun ulug' bir yubiley, ya'ni duo majlisi yasadilarki, hozirga qadar bunday ulug' majlis

musulmonlardin hech bir kishi uchun yasalg'oni yo'qdur. Marhum Oxundov tutgan yo'lning ulug' foydalari hozirda ko'rinmaktadir boshladi. Qoqoziyaning har bir yerida jamiyati xayriyalar ochilub, alarning tiyotr shu'balari tashkil topdi, bularning eng mashhurlari Bokuda «Najot jamiyati»durki, bu jamiyat tiyotr vositasila Qoqoz xalqining axloqini xiyla isloh qildi, g'altlatdin uyg'ontirdi, taraqqiy va maorifga havaslarin ortdirdi. Hozirda tiyotr vositasila har yil minglarcha aqcha jam' qilur. Yuzlarcha musulmon faqir va ojizlarga yordam berur. Qo'lidan kelguncha millatining nomus va obro'sini hiyf qilur va shaharning atrofida bo'lg'on qishloqlarda o'ttuzg'a yaqin maktablar ochub, islom bolalarini tarbiya va ta'lim

qilur. Yuzlarcha millat bolalarini tarbiya qilub, o'qitub, haqiqiy millat va vatan xodimlari etib maydong'a chiqarur. Modomiki, bizim eng yaqin qo'shnilarimiz va vatandoshlarimiz va dindoshlarimiz bo'lg'on totolar va Qoqoz musulmonlari bu tariqa taraqqiy va tamaddunga qadam qo'yidilar. Va yolg'iz tiyotr vositasila o'z millat va vatanlarina

buncha xizmatlar ko'rsatdilar. Biz, turkistonliklar na uchun onlardin ibrat olmaymiz? Na uchun o'z tilimizda tiyotrlar yasab, oramizda bo'lg'on buzuq odatlarni yo'q qilmoqg'a harakat qilmaymiz? Na uchun Turkistonda birgina bo'lg'on jamiyatimizni va faqirlikdin inqirozga yuz tutgan maktab va maorifimizni obodligiga sa'y va ko'shish qilmaymiz?

Bizim Turkiston mamlakati tufrog', suv va havo jihatidin eng boy mamlakatlardin bo'la turub, na uchun o'zumiz bundan foydalana olmaymiz?

Mana, ketba-ket yetgan bunday savollarga javob bermak uchun nodonliq va olamdin xabarsizlik, demakdin boshqa chora yo'qdur. Bu nodonliq va dunyodin xabarsizlik balosidan qutulmak uchun eng avval oramizda hukm surgan buzuq odatlarning buzuqlig'ini bilmak va o'rganmak kerakdur.

Bas, bizga bu bildurg'uvchi va o'rgatuvchi yolg'iz tiyotr sahnasidir. Soniyani onlarni tark qilmak kerakdurki, oni tark qildiruvchi yana jamiyat va tiyotr vositasila ochilgon maktab va madrasamizdur. Shul sababli himmatli yoshlarimizdan va himmatli boylarimizdan bu tiyotrlarga faqat o'yun va masxarabozlik ko'zila boqmasdan, millat va ulug'lar uchun ochilg'on foydali bir maktab nazari ila boqmoqlarini o'ziga arz va istiroh qilurman.

«Turkiston viloyatining gazetasi»,
1914 yil, 2 mart

Kimki o'z insonlik darajasini asl holatidan taraqqiy qildirs, bu uning insoniylik olamiga kirishidir. Hakimlar uni INSON ataganlar.

Abdurauif FITRAT

GO'ZAL YOZG'ICHLAR

UMID GULI BIZIM UCHUN

Abdurauif FITRAT

Yurt qayg'usi

Onam! Seni qutqarmoq uchun jonmi kerakdir? Nomusmi, vijdon bila imonmi kerakdir? Temur bila Chingiz qoni toshdi tomrimizdan, Aytgil! Seni qutqarmoq uchun qonmi kerakdir? Yov suggali kelgach qilichini yuragingga, Tush oldiga, ol ko'ksimi – qalqonmi kerakdir? Boq, boq, mana turk tengizi toshqun qila qoldi, Turon yovini quvg'ali to'fonmi kerakdir? Turon, yigiting, barchaga boq, qalqdi oyoqg'a, Yurtida qorovul qo'yg'ali arslonmi kerakdir?

O'gut

Og'ir yigit, sening go'zal, nurli ko'zungda Bu millatning saodatin, baxtin o'qudim. O'ylashingda, turishingda hamda o'zungda Bu yurt uchun qutulishning borlig'in ko'rdim. Turma – yugur, tinma – tirish, buklima – yuksal, Hurkma – kirish, qo'rqma – yopish, yo'rilma – qo'zg'al. Yel yo'lini to'sib turgan eski bulutlarni Yondirib qo'y, yirtib tashla, barchasin yo'q et. Qilolmasang shu ishlarni, Sening uchun xo'rlikdir bu... Yiqil, yo'qol, ket!

Behbudiyning sag'anasin izladim

Cho'kmishdi yer uzra olam to'sug'i, O'ksuzlik boyqushi qanot qoqardi. Botuvda qizarib turg'an bulutdan Ezilg'an ko'nglima motam yog'ardi. Haqsizlik shahrining qon hidli yeli Armonim gulidan bir yoproq uzub, Bahorsiz cho'llarga sovurib qo'ydi. Ul nozli yaprog'im so'lib, sarg'ayib, Yo'qsul qolg'anlarday har yon yugurdi. Zolimlar, mazlumlar, zulmlarning-da, Qayg'ular, alamlar, o'lumlarning-da, Bariga uchradi, barchasin ko'rdi, O'z yo'qotqonin izladi, so'rdi. Bir darak topmag'ach, birdan bir tikildi. Bor kuchin to'pladi. Zolimning taxtini titratgan bir tovush Qichqirdi: – Otamning qabrini qay yerga yoshurding?! Bot so'yul!... Kirli toj ko'b qo'rqdi botur tovhshidan, Seskanib, titrab... yoshruni Bir javob bermasdan.

Shoir

Bu kun yig'lab o'tirmishdim, sen kelding, Bir shoirning bir "so'zi"ni so'zladim, Men u so'zning ruhingdagi izlarin Sening go'zal ko'zlaringda o'qidim. O'quduqcha, u izdan O'zim uchun ko'b umidlar to'qidim. – Umidsizcha yashay olman, netayin. Emish... Shoir sevgilisiga yozg'an Bir yozuvda qayg'ularini to'kmish, So'zlarining eng oxirida ondan Ruhi uchun bir oz ko'mak istamish.

Bilasnmi? Shoir ishqning eng nozli, Erka, injiq yog'dusidir, turoalmas Ma'shuqidan ko'rmagancha kulushli, Marhamatli, chin sevguli bir ko'mak, Mana shudir uning uchun bor tilak. Shoir Tabiatdan sirlil, teran ma'nolar, Tiriklik-chun, ochiq, to'g'ri, chin yo'llar Izlar – topar, o'zi uchun saqlamas. Ularni Yoz gulining yaprog'idan to'qilgan "So'z"lar ilan o'rab bizga topshirar. Shoir Ishq bog'ining tentak, singirli, yongan, Bulbulidir. Bashariyat dunyosin Kichik, nozli qanoti uzra qo'yar, Ko'klar sari yuksaltkali talpinar. Mana shuning o'ksuz, yo'qsul ko'ngluni Ko'tarmak-chun, go'zallarga tegishdir. Kim ozg'ina qarag'aylar, kulgaylar Ingrab turgan jonini Qo'llag'aylar, bir oz ko'mak etkaylar.

JARIDA VA MAJALLA

SIDDIQIY-AJZIY

O'tgan asrlardagi ulamo va shuarolarimiz tarafidan turli lisonlarda va turli shevalarda jild-jild kitoblari, risolalar va devonlar tasnif va tahrir buyurilgan bo'lsa ham, asri hozir ulamolari orasida hanzur suyub lazzat va muhabbat ila o'qugan kishi ko'rilmagan edi. Durust ba'zi birlari o'qur va mutolaa ham qilurur. Lekin, o'qub bo'lar bo'lmas uyning toqchasiga tashlarlar. Andin mutaassir bo'lmak va sohibi kitobning maslaklaridan voqif bo'lub bahramand bo'lmak va oning maromincha amal qilmakka u qadar ahamiyat bermas edilar. Ahodisi sharifa va kutubi mutabarrukaning har tarafini diqqat nazari ila boqub dini mubin islom muhofazasi va baqoyi millat maqsadi ila taammuq nazar qilimgan zotlar nihoyatda ozliqlari sababli Turkiston aholisi orasida hadisi sharif va udaboyi mutaqqaddim kalomlaridagi ma'nilarni nazarda tutub ibratlanmak kabi maqsudlarga noil bo'lmaganlar ko'bdir.

O'tgan azizlar va salafi solihiyning maqsadlari ila zamoni hoziradagi jarida va majallalarning muddao va maslaklari nazari umumiy tarafidan haqiqatan birdir. Bularning vazifalari Qur'oni Karim va hadisi sharif mazmuniga muvofiq targ'ibi ilm va ma'rifat, din va dunyo ma'muriyatini o'z lison va shevasi ila ochuqdan-ochuq umum anglarliq darajada bayon qilmakdir. Har yerda bo'lgan voqealarni kishiga ta'sir qiladigan va tanbeh beradigan xabarlarini zikr qiladir. Xulosa: har majalla va jarida o'z sheva va o'z maslagi ila olam murodiga savq qiluvchi bir xodimdir.

Mufidadir. "Sho'ro" esa ismiga muvofiq bir ruh g'azosidek ma'nolarni hoviydir. Afsuski, bizim Turkistonimiz aholisidan bir necha adaddan ziyodalari buningdek majallalardan istifoda qilmaydilar. Ajabo! Aholimiz jarida va majallalarni o'qumoqdan muncha hazar qilur ekanlar, gunohdir deb shubhalari bormi? Bayt: Majalla-maxzani irfon, jarida-maktabi fazl Bu ikki naqd gironmoyadan-da, biz mahrum. 5-numru "Sadoyi Turkiston"da ikki-uch asarli xabarlarini ko'zdan kechurdim. Namanganda janob Is'hoqjon afandining xatna bobida urf-odatdan chiqmoqg'a qilg'on jasoratlari ham masjid maktab binosiga qilgan iqdomlari, qozixonaga jome' sharifida janob To'rajon afandining jumaning farzidan ilgari qilgan va'z'lari va Mirzo Hamdamboyning madrasa yonida maktab bino qilmoq xabarlarini... Ko'b muddatdan beri qo'llarimizdagi kutubi muqaddasaga amal qilub ulamoyi kiromning muhim va'zlarini eshitgan bo'lsak edi. Ushbu kundagi razolatlarga giriftor bo'lmag'on bo'lur eduk. Manim bu so'zlarni yozmakdan maqsudim: jaridadan xabardor kishilar ko'b mutaassir bo'linur ekanlar. Shul sababli oni taklifi hidiyat uchun bir xodim ekanligiga e'tiqod qilub ko'broq rag'bat qilmog'larini munosib ko'urman.

"Sadoyi Turkiston" 1914-yil 21-son.

Nashrga tayyorlovchi:
NODIRA EGAMQULOVA

MASLAKI TARJIMON

Zamonamizda turli maslak va fikrlar paydo bo'ldi.

"Tarjimon" maslagi aksar xalqqa ma'lum bo'lsa-da, bilmagan ham balki bordir.

"Tarjimon" – hech bir millatning, hech bir sinfning, boy yo faqirning haqini inkor etmayajkdir.

"Tarjimon" – yigirma besh sanadan beri millatchi(millatparvar)dir...

"Tarjimon" – millatni har narsadan qimmatli va muqaddas tutajkdir... Rohat va saodati millat uchun izlanajkdir.

"Tarjimon" – har turli ish ahvol va ixtilofga "haqqoniyat" va "mumkinat" jihatidan boqajkdir.

"Tarjimon" – tashvishi lison (til birligi), tashvishi afkor (fikrlar birligi) va maorifi milliyi masalalarida doimiy g'ayratda bo'lajkdir.

"Tarjimon" – har na so'ylar va yozar esa, bu kunda millatning anglamayajg'i, idrok va qabul edajagi suratda arz va bayon edajajkdir.

"Tarjimon" gazetasi,
1906, №62

SHE'RIYAT

Vatan ~ yuraklarga berilgan kenglik

Abdulla SHER,
O'zbekiston xalq shoiri

Cho'lpon

Bo'lolmadi "oqilu dono",
O'tga otdi ayamay o'zni.
Shon-shuhratdan ko'rdi u avlo
"Ozodlik!" deb atalgan so'zni.

Sindirishgach gugurt cho'pini,
Umri bilan yoqdi gulxanni
Va hilolga ilib do'ppini,
Chiqib ketdi yulduz terгани.

Fayzulla Xo'jayev xotirasiga

Tarixning qorong'u yo'laklaridan
Jilmayib boradi yop-yorug' inson,
Shafaqqa o'xshagan kuraklaridan
Qotgan qon shaklida boqadi zamon.

Qo'rqmagan ko'krakning kuraklari bu,
Xiyonat pichog'in jim kutib oldi.
Buyuk Turkistonning ertaklari bu,
Qotgan qon shaklida abadiy qoldi!

Vatan – yuraklarga berilgan kenglik.
Qichqirib, chirilib,
ko'krakka mushtlab,
Yalang'och shovqinga ko'mmaylik
nomini.

Vatan – yuraklarga berilgan kenglik.
Shivirlab kuylaylik Vatan haqida
Navbahor kuni
Po'stlog'idan kechgan kurtakka
o'xshab.

Shivirlab so'ylaylik Vatan haqida
Uzoq qish tuni
Oq tongni uyg'otgan ertakka o'xshab.
Shivirlab o'ylaylik Vatan haqida
Tilsim deb uni,
Farhodga aylangan go'dakka o'xshab.

Vatan – yuraklarga berilgan kenglik...

G'oya

Sen kelmasdan dunyo oq edi,
Oppoq edi barcha narsalar.
Ko'nglim tog'u vaqtim chog' edi:
Labda – kulgu, qo'lda – qarsaklar.

Sen kelding-u, bari qolib jim,
Olachalpoq tushga aylandi.
Butun olam jo bo'lgan kaftim
Qil ham sig'mas mushtga aylandi.

So'ng men sodda, yumshoq paytlarni
Ko'mib keldim olis tomonga.
Olib chiqdim qaysar baytlarni
Zamon degan ko'hna maydonga.

Oqqush edim, rom etdi qoya –
Men burgutga aylanib qoldim.
Tog' ekansan, ey yuksak g'oya,
Yuksaklarga boylanib qoldim.

*Ustoz Abdulla Qodiriy va
undan avval o'tgan barcha buyuk
Abdullohlarga*

Abdullohlar juda ko'p o'tgan
Bu dunyoda men ham Abdulloh.
Ular menga ishonib, kutgan,
Men ulardan qarzdorman, Alloh!
Jangnomadir ular hayoti,
Matonatga ism har biri.
Botinida qolgan faryodi
Bu olamda sirlarning siri.
Ular tutdi buyuk ko'ksini
Yurtu yimon himoyasiga.
Hatto tarix boqar o'ksinib
Kechmishlarning hikoyasiga.

Ta'qiblaru surgunu zindon...
Erkka tashna tillar cho'g'landi.
Hayhot, ular tug'ilgan zamon
Qatl o'qlari zimdan o'qlandi.

Jaholatga qayraldi tig'lar,
Hukm ahlining farmoni bajo:
So'z tovushdan ayrilib yig'lar,
Ho'ng'rab yig'lar har bitta hiyo.

Toptab o'tdi nasru nazmni
Goho etik, gohida tuyoq,

Yodga chizar ular rasmini
Fojudan qorilgan bo'yoq.

Yillar oshib, asrlar oshib,
Tikiladi menga ul ko'zlar
Va chiqar-u qalbidan toshib,
Yorib tashlar qalamni so'zlar.

O'rtanadi ichu tashlarim,
Yig'lay boshlar she'rga tomgan yosh...
Siz tinch yoting, men, adashlarim,
Siz uchun ham ko'targanman bosh!

Bedorlik

Yangilinar yil har yil,
Biz esa – eski.
Qarimaydi garchand til,
So'z esa – eski.

Eslatadi qirovni
Sochlardagi oq.
Izlasak bir-birovni,
Xotira – chiroq.

Oh, u kunlar, u kunlar
So'zga ko'chmaydi,
Gulxan bo'lgan uchqunlar
Ko'kka uchmaydi.

Endi yurakmas, ko'proq
Titraydi qo'llar.
Tunlari qilar so'roq
O'tilgan yo'llar.

Garchand ko'zni yumamiz,
Uyqu esa – yo'q;
Uyqu qochar – quvamiz,
Tovonimiz cho'g'.

Biz qo'shiqlar to'qidik
Yot ohanglarga;
Ba'zan she'rlar o'qidik
G'irt garanglarga.

Hammasidan yumib ko'z,
Unutay desak,
Darud haqida boshlar so'z
Bo'yalgan kesak.

Kesaklar orasida
Tosh bo'lolmasimiz.
Yana qayta rasida,
Yosh bo'lolmasimiz.

Bu dunyo o'zi nima? –
Bilolmadik hech.
Evoh, biz chiqqan kema
Suvga tushdi kech.

Ters qo'yilgan narvondek
Yopishmay tomga,
G'urubdagi karvondek
Boramiz shomga.

Gulni kuylaydi olam
Cho'p'dan yasab soz...
Lekin yaxshi gaplar ham
Ko'p bo'lgani rost.

Shukrona aytsa bo'lur,
Shukrona ham – baxt.
Yuzimizga sochar nur
Yorug'lashgan vaqt.

Nihoyat nasim kirar
Quvib qayg'uni,
Kiprikka tutib berar
Qochgan uyquni.

IJTIMOY TARMOQLARDA

Uljamol Xonnayeva:

— Yangi 2024-yilning dastlabki yangiligi – "Jadid" gazetasi nashr etilishi bo'ldi. "Jadid" barcha yurtdoshlarimizga muborak bo'lsin!

Obtabek Bakirov:

— Qaytadan tashkil etiladimi, yo'qdan bino bo'ladimi, muhimi milliy matbuotda yangi nashr paydo bo'ldi — "Jadid". Bu nom jarangdor va e'tiborni tortadi. Jadidlar dasturiga qaraydigan bo'lsak, adabiyot va publitistika, san'at va madaniyat asosiy o'rinda turgan. "Jadid" sahifalarida ham bu aniq ko'rinadi. "Jadid"dan shaxsan mening umidim katta.

Doston Rahmat:

— Gazetalarni kirilida, lotinda bosilidmi deyishdan ko'ra, ularning dizayni ustida ishlash kerakligi haqidayam gapirishimiz kerakdir. O'zbekistonda xuddi shunaqa nusxada va shaklda 15 tacha gazeta chiqsa kerak. Agar undan ko'p bo'lmasa.

Boshqalarni bilmadim, auditoriyani jalb qilish uchun ham hozirgi kunda gazeta dizayni juda muhim. Shu bilan birga, dizayner ham o'z ustida doimiy ishlab, izlanishda bo'lgani yaxshi.

Shuhrat Hayitov:

— "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" gazetasi o'z davrida turlicha nomlangan, ya'ni inqilobiy o'zgarishlar bu gazetada ko'p bo'lgan. Eng muhimi, u bugun yangi nom bilan 700-800 nusxada emas, balki yigirma mingga yaqin adadda chop etilayotir.

Asosiy masala gazetaning qo'lma-qo'l o'qilishida, o'z o'quvchilarini topishdadir...

Nazokat Murodova:

— Yangi gazetaning shov-shuvini eshitib o'qigim keldi. Lekin topolmadim. Tezroq elektron versiyasini yo'lga qo'yinglar. Telefonda bo'lsayam o'qib turaylik.

Sherzodbek Dehqonov:

— Gazetalar "davri" yana qachonlardir qaytishi kerak. "Jadid"chilar jamoasiga ijodiy barkamollik tilayman. Iloji bo'lsa, nashr soni ko'payib, har bir xonadonga kirib borsin... Elektron shaklini yoritish masalasini ham o'ylab ko'rish kerakmikan. Faqat obuna bilan cheklansa, gazeta yuksalishi qiyin hozirgi vaqtda. Ya'ni ijtimoiy tarmoqlarda faollashish maydonini yaratish kerak.

MULOHAZA

ERTANING G'AMI...

...Bu qizchani deyarli har kuni "Navoiy - 30" nomi bilan shuhrat topgan bino oldida ko'raman. Qoramag'izdan kelgan, yirtiq kavushini ephillik bilan sudrab, bir qo'li bilan yo'lovchining etagidan tutgan, ikkinchi qo'li bilan yuziga fотиha tortadi. Jimgina turaveradi. Faqat... ko'zlari gapiradi. Qop-qora bu ko'zlarda go'yoki siyoh bilan yo'g'on-yo'g'on harflarda "Sadaqa bering!" yozilgandek...

Navoiy ko'chasidan tasodifiy yo'lovchi kam o'tadi. Kunda-shunda nashriyot va tahririyatlarga keluvchilarning aksariyati qizchani taniydi. Kimdir hazil-huzul qilib, bir-ikki so'm bersa, ayrimlari o'zini ko'rmaganga olib, o'tib ketadi.

— Pulni nima qilasan? – gapga soldim bir kuni qizchani.
— Non olaman.
— Noning bor-ku? – qo'lidagi non bo'lagiga ishora qildim.
— Ertaga nima yeyman? – ajablanib so'z qotdi qizcha.

G'alati ahvolga tushdim. Qizchaga "nonpuli" berib, ishxonaga keldim. Uning savoli tinmay miyamda aylanardi: "Ertaga nima yeyman?"...

O'sha voqeaga qadar Xudo meni tilanchi qilib yaratmaganga shukrona keltirib, sadaqa qilardim. Bundoq o'ylab qarasm, men ham, mendan ustun bo'lganlarning ko'pchiligi ham shu qizchadan deyarli farqimiz yo'q ekan. Biz uchun ham "Ertaga nima yeyman?" degan savol hayotimiz ma'nosiga aylanib qolgandek...

Qorin g'ami jamiyat taraqqiyotiga eng katta ta'sir ko'rsatadigan omil bo'lib ko'rinadi gohida. Bir vaqtlar Karl Marks aytganidek, iqtisodiy farovonlik jamiyatning ma'naviy barqarorligini ta'minlaydi. Shu gap rost bo'lsa, faqat boylari ko'p bo'lgan jamiyat madaniyat, ma'naviyat, axloq haqida qayg'uradi. Yo'qsillar jamiyatida adabiyot ham bo'lmaydi, san'at ham. Madaniyat ham bo'lmaydi, ma'naviyat ham... Unda nega kommunistlar boylarga qarshi kurashishdi? Tushunmayman. Mayli, gap bu haqda emas. Gap – boylilik va ma'naviyat munosabatlari haqida.

Tarixga murojaat qilamiz. Firdavsiy "Shohnoma" sig'a yetarli haq olmagan uchun Sulton Mahmud G'aznaviyi hayj qildi. Nizomiy Ganjaviyning "Xamsa" sig'a besh nafar podshoh homiylik qilgan. Alisher Navoiyning so'z sohibqironi bo'lishiga kim sababchi bo'lganligini Kishvari degan bir shoir shunday ifodalagan ekan:
Kishvari she'ri Navoiy she'ridin aksik emas,
Baxtiga dushsaydi bir Sulton Husayni Boyqaro.
Biz Mustaqillikning dastlabki bosqichida ham

shu yo'sinni mahkam ushladik – oldin iqtisod! Keyin siyosat! Ayniqsa, tadbirkorlikka keng yo'li! Ma'naviyat-chi? Oldin qorinni to'yg'azaylik, keyin ma'naviyat haqida o'ylaymiz. Ma'naviyat haqida o'ylaydigan bo'lsak, ertaga nima yeymiz?..

Kimdir xoriga chiqib ketdi, kimdir tirikchilik bozoriga. Kimdir poraxo'rlikni boshladi, kimdir vositachi bo'ldi. Hamma to'rt tomonga o'zini urib, ro'zg'orini obod qilishga kirishdi. Qornimiz nonga to'ydi, biroq ko'zimiz ochligicha qoldi. "Ertaga nima yeymiz?" savolidan qutulolmadik.

Ma'naviyat esa, bozorga qaram bo'lib qoldi. Bozorga solindi ma'naviyat. Musaffo osmon haqidagi ma'ruzalar maktabda "ikkichi" bo'lgan uddaburonlarning ajnabiy moshinasining changida qolib ketdi. Odamni odam o'rinda ko'rmaydiganlarning dong'i chiqdi, ma'rakalarning to'ri shularniki bo'ldi. Mezonlar qoringa qarab belgilandi...

Islahotlar boshlandi. Katta islahotlar, umidbaxsh islahotlar. O'yliklar bir necha baravar ko'tarildi, uy-joy sotib olishga imkoniyatlar yaratildi. Ammo poraxo'rlik illatidan butkul xalos bo'lmayapmiz. Kamida o'n million so'm oylik oladigan ayrim amaldorlar muhojir bir insonning oxirgi 100 so'mini yulishdan hazar qilmaydi. Olaveradi. Tilanchi qizchaga o'xshab, "Ertaga nima yeyman?" deb olaveradi. Berganning betiga qaramay olaveradi... Bizda boylar qatlami hali to'liq shakllanmadi. Ismiga "boy"ni qo'shib chaqirtiradiganlarning ko'pi hali boylilik nimaligini bilmaydi. Haqiqiy boy qullikka ko'nmaydi. Nafsga qul bo'lmaydi...

Nafsi itga o'xshatishgan mutafakkir bobolarimiz. Itning bo'ridan farqi nimada? Bo'ri sassiq go'shtga qaramaydi. Itning oldiga toza go'sht bilan hidlangan go'shtni o'sangiz, badbo'y go'shtga yopishadi. Nafs ham xuddi shunday – halol luqmadan ko'ra, harom porani ko'proq istaydi...

Bugungi farovonlik, qulaylik va erkinlik hattoki Temuriylarning shonli davrida ham bo'lmagan. Ammo sabr-qanoat, muruvvat, mehr-oqibat, odamiylik bobida ahvolimiz qanday? Nafsimiz qiliga aylanib bormayapmizmi...

Shayx Fariduddin Atorning "Tazkirat ul-avlivo" asarida keltirilishicha, Turug'badiy ismli bir avliyo muridlari bilan taomlanib o'tirgan ekan. Cho'l tomongan bir yigit katta ovchi itini yetaklab kelibdi. Keks Turug'badiy mehmonni izzat-hurmat bilan davrning to'riga o'tqazibdi. Mehmon hech narsa yemas, so'z qotmas har zamon yoniga cho'kkalagan itiga bir burda non berib qo'yarkan.

Mehmonni kuzatganidan so'ng, muridlar shayxga e'tiroz bildirishibdi:
— Dasturxon to'riga iti bilan chiqib olgan bu befarosat kim bo'ldi?
— Bu yigit – Mansur Halloj. Ichidagi nafsini tashqariga chiqarib, it suratida o'ziga ergashtirib yuribdi. Buning kashfu karomottari hali ko'p marotaba olam ahlini hayratga solar, deb javob beribdi Shayx.
Bizning nafs itimiz qayerda?..

Nodira ASADOVA,
jurnalist

Jadid

Muassislar:

**O'ZBEKISTON
YOZUVCHILAR UYUSHMASI**

**RESPUBLIKA MA'NAVIYAT
VA MA'RIFAT MARKAZI**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
FANLAR AKADEMIYASI**

**MILLIY MASS-MEDIANI
QO'LLAB-QUVVATLASH
VA RIVOJLANTIRISH
JAMOAT FONDI**

**"SHAHIDLAR XOTIRASI"
JAMOAT FONDI**

Bosh muharrir:
Iqbol Mirzo

**Bosh muharrirning
birinchi o'rinbosari:**
Humoyun Akbarov

Navbatchi muharrir:
Shuhrat Azizov

Sahifalovchi:
Erkin Yodgorov
Nigora Tosheva

Muallif fikri tahririyat nuqtai nazaridan farqlanishi mumkin.

Gazeta 2023-yil 26-dekabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 195115 raqam bilan ro'yxatga olingan.

Adadi – 11840
Buyurtma: G – 140.
Hajmi: 4 bosma taboq, A2.
Nashr ko'rsatkichi – 222.
Tashkilotlar uchun – 223.
1 2 3 4 5 6

Manzilimiz:

Toshkent shahri,
Shayxontohur tumani,
Navoiy ko'chasi, 69-uy

Telefonlar:
(71) 233-11-07

"Sharq" nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosmaxonasi.

Bosmaxona manzili:
Toshkent shahri,
Buyuk Turon ko'chasi, 41-uy.

Bosishga topshirish vaqti:
21.00
Bosishga topshirildi:
21.35
Sotuvda narxi erkin.